

**Les polítiques de gènere als ajuntaments catalans:
un procés en construcció**

MÒNICA GELAMBÍ TORRELL

Universitat Rovira i Virgili

WP núm. 243
Institut de Ciències Polítiques i Socials
Barcelona

L'Institut de Ciències Polítiques i Socials (ICPS) és un consorci creat l'any 1988 per la Diputació de Barcelona i la Universitat Autònoma de Barcelona, institució aquesta última a la qual hi és adscrit a efectes acadèmics.

“Working Papers” és una de les col·leccions que edita l'ICPS, especialitzada en la publicació –en la llengua original de l'autor– de treballs en elaboració d'investigacions socials, amb l'objectiu de facilitar-ne la discussió científica.

La seva inclusió en aquesta col·lecció no limita llur posterior publicació per l'autor, el qual manté en tot moment la integritat dels seus drets.

Aquest treball no pot ésser reproduït sense el permís de l'autor.

Edició: Institut de Ciències Polítiques i Socials (ICPS)
Mallorca, 244, pral. 08008 Barcelona (Espanya)
<http://www.icps.es>

© Mònica Gelambí Torrell

Disseny: Toni Viaplana

Impressió: a.bís

Travessera de les Corts, 251, entr. 4a. 08014 Barcelona

ISSN: 1133-8962

DL: B-41.943-05

Introducció

Avui en dia és possible afirmar que les polítiques per a la igualtat d'oportunitats entre dones i homes tenen una llarga història. Des del 1946, moment en què es va crear la Comissió de les Nacions Unides de la Condió Jurídica i Social de la Dona, no s'ha deixat d'actuar per defensar els drets de les dones i per assegurar la igualtat d'oportunitat entre sexes.

La filosofia política que ha orientat les diferents intervencions ha anat canviant amb els anys, el que implica una evolució en el propi concepte d'igualtat d'oportunitats. Un moment clau en aquesta trajectòria l'ha marcat la Quarta Conferència Mundial de Dones, que es va celebrar a Beijing el 1995 i on es va plantejar, per primera vegada, la idea de la gestió transversal de gènere (*gender mainstreaming*). Concepte que s'ha convertit en objectiu formal i principi orientador en l'elaboració i avaluació de totes les polítiques nacionals i internacionals. L'aparició d'aquest nou enfocament no ha provocat la total desaparició de les actuacions que s'estaven realitzant amb anterioritat, sinó la introducció d'una nova manera d'analitzar els problemes i de donar respostes, que conviu, d'alguna manera, amb les polítiques més tradicionals per a la igualtat d'oportunitats entre dones i homes.

En aquest article es plantegen quines són les polítiques que els ajuntaments catalans estan, avui en dia, realitzant. L'estudi ha volgut respondre a la pregunta de si els consistoris catalans estan fent polítiques de gènere, enteses com instruments per introduir la gestió transversal de gènere, i classificar, a partir de la resposta obtinguda, la diversitat d'actuacions que es realitzen i no són polítiques de gènere.

Per fonamentar teòricament la investigació empírica realitzada, l'article presenta, en primer lloc, les polítiques de gènere com un bon instrument per crear mecanismes d'equilibri entre mercat, família, comunitat i Estat. En segon lloc, descriu els diferents tipus de polítiques per a la igualtat d'oportunitats entre dones i homes que s'estan duent a terme, i demostra que no totes són polítiques de gènere. Per passar, finalment, a descriure i analitzar les polítiques per a la igualtat

d'oportunitats entre dones i homes i de gènere que els ajuntaments catalans estan realitzant.

L'anàlisi empírica realitzada s'ha centrat en el discurs polític dels responsables municipals perquè es parteix de la creença, fonamentada en els estudis de polítiques públiques, que tota política depèn de la definició que s'elabori del problema que es vol resoldre o afrontar¹. Aquest article presenta els resultats més importants d'estudiar les idees polítiques expressades pels regidors/es responsables d'aquest àmbit en els ajuntaments catalans de més de 20.000 habitants (exceptuant el cas de la ciutat de Barcelona). S'han analitzat, concretament, tres dimensions amb l'objectiu d'elaborar una tipologia tipus de les polítiques per a la igualtat d'oportunitats i de gènere dels ajuntaments catalans. La primera dimensió es centra en la possible influència que en la idea política existent poden jugar les següents variables estructurals i de context: la dimensió de la ciutat, el partit polític que la governa, la seva ubicació territorial i les relacions que existeixen amb altres nivells governamentals. En la segona dimensió s'analitza la utilització que els ajuntaments realitzen dels instruments polítics que s'han considerat més importants, buscant l'existència d'una possible relació entre la seva utilització i la idea política defensada. I, en últim lloc, la tercera dimensió s'endinsa en el propi contingut d'aquestes polítiques, centrant-se en els àmbits que es consideren d'actuació prioritària i en l'opinió que mereix la tan recercada "gestió transversal de gènere".

En aquest article no es dedicarà molta atenció a justificar la importància que en l'actualitat tenen les polítiques de gènere, ja que es tracta d'un tema sobre el qual ja existeix una àmplia literatura molt interessant². Endinsant-se, per contra, en les conclusions sobre la realitat municipal catalana, al ser aquest un àmbit poc estudiat i en el que és molt necessari realitzar aportacions des de la vessant tant teòrica com pràctica.

Les relacions de gènere són una font de desigualtat

Les transformacions polítiques, socials, culturals i tecnològiques produïdes en les societats occidentals durant el segle XX han provocat

l'aparició de noves necessitats, no inscrites en la lògica de la fundació de l'Estat del benestar³. Aquest nou context és el reflex, en part, de la transgressió per part de les dones dels rols tradicionals de gènere. La població femenina mitjançant el seu accés al mercat de treball, a la formació acadèmica i professional i a la llibertat per decidir sobre la seva sexualitat (i maternitat) ha trencat amb els patrons tradicionals. La dona ha deixat de ser la responsable "natural" i a temps complet de la llar, el que ha implicat la desaparició del model familiar tradicional i el trencament de l'equilibri que existia entre família (àmbit privat de responsabilitat femenina) i mercat (àmbit públic de responsabilitat masculina).

Conseqüentment, aquesta continua presència de canvis en l'economia, l'ocupació, les unitats i relacions familiars i l'organització i participació social han anat generant noves demandes i necessitats que no són cobertes pels sistemes actuals de protecció social, dissenyats a partir dels vells paràmetres.

Desvetllar el gènere com una construcció cultural ens porta a valorar l'estudi del paper atribuït als homes i a les dones en la societat contemporània. Es tracta d'un pas essencial per fer visible el fet que als homes i a les dones, tradicionalment, se'ls hi ha atribuït papers i responsabilitats públiques i privades diferents⁴. Fer pública aquesta distribució de rols és important per conèixer, en primer lloc, com s'han construït les relacions de poder en els mercats, i en les diferents institucions i organitzacions que formen els Estats. I per valorar, en segon lloc, quina ha estat la seva influència en el contingut i en els requisits necessaris per poder gaudir dels drets socials de ciutadania. Aquesta comprensió porta a prioritzar l'estudi de les relacions socials entre sexes i, a definir aquestes relacions com socialment construïdes.

La importància de les institucions que es tenen en compte per definir els diferents sistemes de benestar, recau en que aquestes determinen quines necessitats humanes reben la categoria de dret social i quins requisits són necessaris per poder ser titular d'aquests drets, al mateix temps que configuren quines realitats s'acaben convertint en problemes que tenen rellevància pública, és a dir, provoquen l'elaboració de

polítiques.

Una estructura de gènere⁵ adequada i aplicable a l'estat del benestar ha de ser aplicable al tractament i a l'experiència, al mateix temps, dels homes i de les dones i al rol de l'estat en la construcció dels accessos als homes i a les dones als recursos, que poden situar-se en qualsevol lloc del sistema social (Daly, 1994: 101). En el moment que les desigualtats de gènere deixen de ser un problema moral per convertir-se en un problema polític, l'Estat queda legitimat per intervenir perquè s'han tret les relacions de gènere, les jerarquies de gènere i les desigualtats de gènere de l'ombra del mercat. El nucli essencial de les polítiques de gènere serà, consegüentment, el contingut de les relacions que s'estableixen entre l'Estat, el mercat, la família i la societat civil⁶. Es tracta de ser conscient que el treball remunerat necessita un sistema de suport que s'ocupi del treball domèstic-familiar. Els models clàssics de benestar s'han dissenyat sense qüestionar aquesta realitat i per tant sense formular iniciatives d'igualtat. També s'ha de tenir present que l'existència de canvis en el model familiar no és condició suficient per aconseguir una situació d'igualtat; aquests han d'anar acompanyats d'un replantejament en la participació que es realitza en el món laboral i en els treballs de cura i domèstics no retribuïts per part tant dels homes com de les dones, i de la valoració que es realitza de les diferents esferes que conviuen pel funcionament de les societats occidentals.

L'evolució de les polítiques per a la igualtat d'oportunitats entre dones i homes

En el moment que s'accepta l'existència de desigualtats de gènere i es reconeix la seva importància en la configuració dels sistemes de benestar, els Estats comencen a elaborar polítiques per a la igualtat d'oportunitats, que s'han anat transformant.

Un dels àmbits on s'han centrat les polítiques per a la igualtat d'oportunitats entre homes i dones ha estat el mercat de treball, que s'ha considerat la via més ràpida per trencar amb els vincles de dependència existents entre les dones i els seus marits o/i pares o/i amb l'Estat. Però, a

pesar de la “feminització” del mercat laboral i de la presència de polítiques d’igualtat d’oportunitats que es preocupen per aconseguir una igualtat dins el mercat, en la cultura i en l’organització del treball remunerat, aquestes estructures encara estan influenciades pel patró masculí que es va utilitzar en el seu disseny original⁷.

Per tant, tot i l’experimentació d’importants canvis en les institucions i en les relacions de gènere existents en la societat, que han garantit que les dones gaudeixin de la categoria formal de ciutadania en la majoria de les societats occidentals. A la pràctica encara és possible parlar d’una “ciutadania restringida” per recaure en elles, de forma majoritària, les responsabilitats de la reproducció en l’esfera privada, fet que provoca que la seva situació dins del mercat sigui més precària, i per tant, més vulnerable en moments de crisi⁸.

Aquestes consideracions porten a afirmar que les polítiques de gènere no es poden limitar a remoure la discriminació i els desavantatges soferts per les dones en l’esfera del treball remunerat, sinó que es requereix la reorganització de les relacions de gènere en l’esfera privada, i de la connexió entre ambdues (Nickie, 2000: 22). Sembla lògic pensar que la posició de les dones i dels homes en el mercat de treball està íntimament relacionada amb la seva posició en la família, que al mateix temps es veu afectada per aquesta participació laboral. No deixa de ser paradigmàtic el fet que no es pugui defensar l’existència d’una opció real per part de les dones amb responsabilitats de cura, entre participar en el mercat de treball o realitzar les tasques de cura i domèstiques com a activitats exclusives, sinó que les seves opcions es limiten entre optar per la llar com esposes/companyes, mares o filles o combinar el treball productiu remunerat i reproductiu no remunerat⁹. Les divisions de gènere dins de la llar han experimentat molts pocs canvis i necessiten ser transformades per treballar per a l’equitat de gènere, de manera que tant homes com dones participin en el treball domèstic i de cura. Ni tan sols entre les persones més educades o amb millors ingressos s’ha aconseguit aquest repartiment de tasques entre ambdós gèneres (Guillén, 1999: 215). El que ens porta a afirmar que els plans d’igualtat continuen operant en un entramat

institucional, de no qüestionar-se les estructures tradicionals de protecció (Léon, 1999: 786).

En l'elaboració d'aquestes polítiques també s'ha de tenir en compte que unes dones es troben en millor posició que altres per beneficiar-se de les transformacions que s'han anat produint¹⁰. La posició que cada dona ocuparà en la cursa cap a l'equitat de gènere dependrà, tant de les condicions que li siguin atribuïdes de gènere, raça, ètnia, religió i classe, com de les condicions adquirides com són el nivell d'educació, l'ocupació o professió, l'estat civil, el prestigi, l'autoritat i la riquesa (Lorber, 1994: 31).

En l'evolució experimentada per aquestes polítiques es possible diferenciar tres aproximacions, és a dir, tres maneres diferents d'entendre-les (Rees, 1998). La seva aparició ha estat correlativa en el temps, com a conseqüència del fet que a mesura que s'anaven aconseguint certs èxits, s'anaven desvetllant nous reptes, que provocaven l'aparició de noves polítiques.

A) Polítiques per un tracte igual

Davant de la constatació de l'existència de clares desigualtats entre ambdós sexes, que provocaven que les dones gaudissin de menys drets que els homes, es van començar a realitzar polítiques adreçades a assegurar que cap individu tingui menys drets humans i oportunitats que un altre. Aquestes actuacions es basen en la tradició feminista liberal, que busca garantir els drets de ciutadania a partir de la premissa bàsica de que totes les persones han de ser tractades com iguals. No es presta cap mena d'atenció al possible impacte de les relacions de grup en la posició que cada un ocupa, perquè l'objectiu perseguit és la creació i el reforçament de la igualtat formal de drets entre homes i dones¹¹, sense anar més enllà. Com Rees (1998: 32) estableix:

«aquesta aproximació es centra, quasi exclusivament, en els drets formals de les dones com a treballadores, i flaqueja en el moment de voler intervenir en les causes més importants de les desigualtats socials existents entre sexes, ja que aquestes deriven dels “contractes de gènere” informals que es produeixen entre dones i homes».

Per aquesta ignorància davant l'existència de contractes de gènere es pot afirmar que són polítiques que s'adrecen als símptomes i no a les causes de desigualtat. Per tant, encara que és cert que aquesta aproximació d'igualtat de tracte és essencial en qualsevol política d'igualtat d'oportunitats, es queda en els primers esglaons del llarg camí que s'ha de recórrer per poder parlar de l'existència d'equitat de gènere.

B) Polítiques d'acció positiva i de discriminació positiva

Són polítiques que busquen assegurar una igualtat en els resultats i per aconseguir aquest objectiu es considera pertinent la realització d'un tractament desigual. L'acció positiva suposa l'adopció d'actuacions específiques dirigides a les dones perquè puguin superar els obstacles que impedeixen que tinguin les mateixes possibilitats que els homes. Si es tractés d'una cursa seria ajudar a les dones a situar la seva línia de sortida al mateix lloc on es troba la dels homes, perquè la societat i el tradicional repartiment de rols les ha situat més endarrera, el que impedeix competir amb igualtat de condicions. Es tracta de polítiques finalistes en la mesura que busquen objectius quantitius (Varella, 2001). En alguns casos es farà mitjançant polítiques de discriminació positiva¹², que pretenen incrementar la participació de les dones en aquells àmbits on estan infrarepresentades, a través de la utilització de quotes o d'*affirmative-action preferences*. Per elaborar aquestes actuacions és molt important identificar les barreres existents, perquè és sobre elles que s'ha d'actuar si es volen aconseguir canvis en l'*status quo*. Aquesta segona aproximació es base en el paradigma distributiu de justícia (Rees, 1998: 34):

«l'acció positiva fonamenta polítiques permissives, basades en intentar identificar les barreres que les dones es troben per participar en educació, formació i ocupació (...) i la discriminació positiva pretén afavorir aquell grup que està infrarepresentat per aconseguir l'equilibri, compensant el desigual punt de partida».

C) La gestió transversal de gènere

En un tercer moment es planteja l'enfocament de la transversalitat de

gènere, que es base en la política de la diferència que reconeix l'androcentrisme de les organitzacions i busca el seu canvi. Per aconseguir aquesta nova meta es dóna molta importància a la incorporació sistemàtica de la sensibilitat de gènere en totes les institucions i polítiques governamentals. Com ha definit un Grup d'Experts comissionats pel Consell d'Europa (EG-S-MS, 1999):

“El *mainstreaming* de gènere és l'organització (la reorganització), la millora, el desenvolupament i l'avaluació dels processos polítics, de manera que una perspectiva d'igualtat de gènere s'incorpori en totes les polítiques, en tots els nivells i en totes les etapes, pels actors normalment involucrats en l'adopció de mesures polítiques”¹³.

Ja no es tracta de realitzar polítiques adreçades a assegurar la igualtat formal i per potenciar la igualtat real, es defensa la introducció, en totes les polítiques, de la consciència que la societat està formada per homes i per dones, que no sempre tenen les mateixes preferències o necessitats. Es demana una nova manera de mirar la realitat, i per tant, de resoldre els problemes, que molts cops implicarà donar una altra definició a les institucions tradicionals, que són claus, tant en el procés de socialització, com en l'equilibri necessari pel bon funcionament de la societat. Per tant, l'objectiu d'aquesta tercera aproximació, l'eliminació de les discriminacions de gènere, requereix un profund coneixement del contracte de gènere existent. Només així es podrà construir una societat que no giri al voltant dels patrons masculins que han situat el mercat laboral i la participació en aquest en la clau d'accés a la ciutadania social.

Són polítiques conscients de que a pesar dels canvis experimentats en els papers desenvolupats per ambdós sexes en la societat actual, encara no es pot parlar d'equitat de gènere entesa com la prevenció de la pobresa i de la dependència explotable, l'existència d'igualtat en els ingressos, en l'oci i en el respecte, la presència d'una participació equitativa de les dones i dels homes en totes les àrees de la vida social, i la reconstrucció de les institucions androcèntriques. I aquesta impossibilitat es deu al fet que les actuacions polítiques realitzades s'han centrat, principalment, en convertir a les dones en actors públics i visibles del món

masculí, però no s'ha entrat a discutir la base "masculina" d'aquestes institucions. El problema que es vol afrontar és que l'estructura social encara es recolza en una jerarquia de gènere.

Les polítiques de gènere com instrument polític pel canvi

Si s'analitzen les polítiques que s'han realitzat sota el comú denominador de "polítiques per a la igualtat d'oportunitats entre dones i homes" es pot observar clarament com es reproduïx la tipologia plantejada per Ress amb un predomini dels dos primers tipus. Avui en dia és possible trobar intervencions que responen a les tres aproximacions, tot i que la gestió transversal de gènere s'ha convertit en l'objectiu sublim al que aspira tot òrgan de govern europeu. Aquesta preeminència es pot comprovar en els principis establerts en el Cinquè Programa de la Comissió de la Comunitat Europea, que sota el títol de «Cap a una estratègia marc comunitària sobre la igualtat entre homes i dones (2001-2005)» estableix:

Article 2. Principis

L'objecte del programa correspon a l'estratègia global comunitària sobre la igualtat entre homes i dones, que engloba totes les polítiques comunitàries dirigides a aconseguir la igualtat, incloses les polítiques d'integració de la igualtat i les accions específiques dirigides a les dones (la negreta és meva).

Per a poder realitzar aquesta estratègia global que ha estat introduïda en els Plans per a la igualtat d'oportunitats tant comunitari, com estatals, autonòmics i locals, és necessari treballar per implementar la "gestió transversal de gènere". Enfocament que comporta importants implicacions perquè, en primer lloc, la gestió transversal de gènere situa les persones en el nucli de la presa de decisions polítiques, el que suposa una gran novetat perquè intenta matisar el convenciment que la situació econòmica sempre és el motor bàsic de la gestió en les societats democràtiques avançades. En segon lloc, perquè la utilització d'un enfocament transversal condueix a un millor govern, perquè obliga a una major interrelació entre els diferents actors administratius i polítics implicats (govern relacional o en

xarxa). En tercer lloc, perquè involucra tant a dones com a homes i fa ple ús dels recursos humans (reconeix la responsabilitat compartida de dones i homes en l'eliminació de desequilibris existents en la societat i redueix el dèficit democràtic que afecta sobretot a les dones). En quart lloc, perquè fa visible la problemàtica de la igualtat de gènere en la cultura dominant de la societat (revelarà de forma clara les conseqüències de l'impacte de les iniciatives polítiques tant sobre les dones com sobre els homes i del desequilibri entre dones i homes en l'àrea afectada); i en cinquè lloc, perquè es té en compte la diversitat existent entre les dones i entre els homes, ja que es parteix de la consideració que no són grups homogenis (EG-S-MS, 1999: 34-8).

El repte no és gens senzill com es pot comprovar en el fet que sota el títol genèric de "polítiques de gènere" s'estan realitzant una gran diversitat de polítiques: polítiques pròpies de benestar social (que intervenen sobre dones amb problemes d'exclusió social), polítiques que busquen facilitar que les dones participin del món masculí (donen instruments a la població femenina per inserir-se en el mercat laboral i en les altres esferes públiques), polítiques que reforcen els rols de gènere amb la voluntat de trencar amb situacions de dependència (creen mecanismes per potenciar i facilitar el rol de cura de les dones), polítiques que busquen un canvi cultural (cursos i tallers adreçats a les dones), etc. Per aquest motiu és de gran importància elaborar un concepte clau i operatiu de polítiques de gènere perquè totes les polítiques per a la igualtat d'oportunitats entre dones i homes no són polítiques de gènere. Com explica clarament Varella (2001):

«No qualsevol política d'igualtat tindrà impactes transformadors, en tant que superadors de les desigualtats que afecten a les dones en l'àmbit de l'ocupació. Els impactes de les polítiques d'igualtat també poden ser reproductors o reforçadors de la desigual posició que les dones ocupen respecte als homes en el mercat de treball».

El concepte de polítiques de gènere que aquest estudi utilitzarà considera essencial que tota política tingui en compte, per un costat, quines conseqüències produirà sobre els homes i les dones, i per l'altre

costat, si existeix un punt de partida desigual per homes i dones. Amb aquesta dualitat es remarca la importància de tenir en compte el substrat cultural existent i que pot afectar a l'àmbit polític sobre el que s'actua.

Contràriament a la posició manifestada pel grup d'especialistes¹⁴ que defineix la gestió transversal de gènere com una simple integració (Jahan, 1995: 126) perquè es limita a introduir la perspectiva de gènere dins dels processos polítics existents, però sense canviar els paradigmes polítics existents. La postura defensada en aquesta recerca és que les polítiques de gènere han d'intentar replantejar-se els fonaments sobre els que es sustenten les polítiques, preguntant-se si la situació de partida és d'alguna manera, discriminatòria per les dones¹⁵.

Estudi de cas. Factors que influeixen en la definició que els ajuntaments catalans realitzen de les polítiques per a la igualtat d'oportunitats i de gènere

L'estudi que s'ha realitzat analitza la concepció política municipal existent en relació a les polítiques per a la igualtat d'oportunitats i de gènere dels ajuntaments catalans amb una població superior als 20.000 habitants¹⁶ (variable dependent de la investigació). Per sistematitzar la recerca s'han distingit tres concepcions polítiques o maneres diferents d'entendre aquestes polítiques.

- 1) No existeix cap problema polític (de responsabilitat municipal) relacionat amb la igualtat d'oportunitats entre dones i homes (a partir d'ara IP);
- 2) Les polítiques per a la igualtat d'oportunitats es centren en protegir les dones com a col·lectiu d'elevat risc d'exclusió social (a partir d'ara PPD);
- 3) Les polítiques per a la igualtat d'oportunitats són instruments vàlids per elaborar un nou contracte social entre dones i homes perquè els rols de gènere estan canviant (a partir d'ara PNCS).

Aquestes tres concepcions han estat elaborades a partir d'aquells elements del discurs que proporcionen una major informació sobre quina és la idea que l'ajuntament té respecte a les polítiques per a la igualtat

d'oportunitats entre sexes i de gènere. Aquesta opció implica concentrar-se en l'essència del discurs polític municipal que es realitza en aquest àmbit d'intervenció pública. Per poder extreure aquest substrat ideològic m'he fixat bàsicament en tres elements; en primer lloc, com entén el/la responsable política (persona que ha estat entrevistada) aquestes polítiques; en segon lloc, quins són els objectius que es persegueixen; i en tercer lloc, quin tipus d'actuacions s'han acabat realitzant. Aquesta informació s'ha extret, exclusivament, de l'entrevista realitzada al considerar que és a través d'aquesta i no del material editat o dels documents existents, que es pot conèixer realment la idea política que hi ha darrera de les actuacions municipals. El discurs polític que es pot extreure dels documents editats pot ser molt més precís o estar molt més ben perfilat que el transmès en les entrevistes, però no és aquest contingut més tècnic el que interessa en la recerca, que es centra en conèixer de quina manera els polítics entenen aquestes polítiques i com creuen que això s'ha de traduir per convertir-se en realitat. Realitzar aquesta precisió és important perquè s'ha pogut comprovar, a través de les entrevistes realitzades, que existeixen importants contradiccions entre el contingut del material editat i el discurs polític transmès per la persona contactada. A més, un dels pressupòsits que ha justificat aquesta recerca és la creença que és essencial l'existència d'un discurs polític coherent per poder elaborar polítiques que incorporin la perspectiva de gènere i això es pot avaluar, només, amb l'estudi del discurs polític.

Quadre 1

Distribució inicial dels municipis a partir de la idea política que hi ha darrera de les seves polítiques per a la igualtat d'oportunitats entre sexes i de gènere

Total municipis:	Concepció política		
	IP	PPD	PNCS
45	11 (24,4%)	8 (17,8%)	26 (57,8%)

Font: elaboració pròpia a partir de la informació extreta de les entrevistes realitzades

La dimensió del municipi¹⁷

Com es pot observar en el quadre 2 la dimensió del municipi té una

influència relativa i no determinant en la concepció política que l'ajuntament té. És possible detectar algunes tendències predominants, encara que en totes les dimensions hi ha consistoris que no segueixen la regla general. Per un costat, els municipis més petits són aquells que en un percentatge més elevat no realitzen polítiques per a la igualtat d'oportunitats i de gènere i que quan les elaboren manifesten la seva voluntat de protegir les dones. Tots els municipis que afirmen la inexistència d'un problema polític i que, per tant, mai han introduït les desigualtats i discriminacions entre els sexes en la seva agenda institucional, són petits (entre els 20.000 i els 50.000 habitants); tot i que ser petit no equival a ser aliè a les qüestions de gènere, com demostren aquells ajuntaments que sí realitzen polítiques. Per un altre costat, ser un municipi amb una població superior als 50.000 habitants ofereix una certa garantia de que s'està realitzant alguna política al respecte, tot i que pot ser que les seves actuacions es centrin en la vessant de l'assistència social. De totes maneres no és possible establir una relació causal entre número d'habitants i idea política com demostren els ajuntaments que defensen la recerca d'un nou contracte social, que presenten totes les mides possibles.

Quadre 2
Distribució dels ajuntaments tenint en compte la densitat de la població i la categoria política que defensen

Idea política	Densitat de la població				Total
	20.000/ 50.000	50.000/ 100.000	100.000/ 200.000	200.000/ 500.000	
IPP	11 (100%) (42,3%)	0	0	0	11
PPD	7 (87,5%) (26,9%)	1 (12,5%) (9,0%)	0	0	8
PNCS	8 (30,8%) (30,8%)	10 (38,5%) (90,9%)	5 (19,2%) (100%)	3 (11,5%) (100%)	26
Total	26	11	5	3	45

(percentatge en horitzontal) exemple de lectura: el 100% dels municipis que creuen que no existeix un problema polític tenen una població compresa entre els 20.000 i 50.000 habitants

(percentatge en vertical) exemple de lectura: el 42,3% dels municipis amb una població compresa entre els 20.000 i 50.000 habitants defensen la inexistència de problema polític

Font: elaboració pròpia a partir de la informació extreta de les entrevistes realitzades

Partit polític a l'alcaldia¹⁸

Com es pot comprovar en el quadre 3, la presència d'un determinat partit polític en el govern municipal no predetermina una posició política precisa en les polítiques per a la igualtat d'oportunitats, sobretot, quan es tracta d'ajuntaments amb CiU o el PSC a l'alcaldia.

Quadre 3
Distribució dels ajuntaments tenint en compte el partit polític que té l'alcaldia i la categoria política que defensen

Idea política	ICV	Partit alcaldia		Total
		PSC	CiU	
IP	0	5 (45,5%) (16,7%)	6 (54,5%) (54,5%)	11
PPD	0	5 (62,5%) (16,7%)	3 (37,5%) (27,3%)	8
PNCS	4 (15,4%) (100%)	20 (76,9%) (66,6%)	2 (7,7%) (18,2%)	26
Total	4	30	11	45

Font: elaboració pròpia a partir de la informació extreta de les entrevistes realitzades

Encara que el que s'acaba de dir és cert, es possible observar una major predisposició per part dels consistoris de Convergència i Unió per considerar que no es tracta d'un problema amb rellevància política, i per centrar-se en actuacions adreçades a les dones amb problemes específics (des del Departament de Benestar Social) quan s'aposta favorablement per les polítiques per a la igualtat d'oportunitats. Per contra, la tendència majoritària dels ajuntaments socialistes és definir aquestes polítiques com un instrument per elaborar un nou contracte social. És interessant destacar, com a excepció a la regla de la no uniformitat, que els ajuntaments amb IC-V a l'alcaldia (són quatre casos) comparteixen una mateixa posició davant de les polítiques per a la igualtat d'oportunitats i és la de considerar que són instruments per a la recerca d'un nou contracte social.

Ubicació territorial¹⁹

A partir de la informació transmesa en el quadre 4 sembla que és possible afirmar que trobar-se en una província o altre pot influir en la concepció política municipal, sobretot quan es tracta d'ajuntaments de l'àrea de Barcelona. Per un costat, quasi un 90% dels ajuntaments que es troben a la província de Barcelona han introduït les polítiques per a la igualtat d'oportunitats en la seva agenda, sent més elevat el número (quasi 70%) que considera que es tracta d'un instrument per elaborar un nou contracte social, que el percentatge que busca realitzar accions per protegir a les dones en situació de risc. Per un altre costat, més del 80% dels municipis de la província de Girona afirmen que no es tracta d'un problema amb rellevància política, sent, per tant, aliens a la problemàtica de la desigualtat de gènere. Finalment, ser de la província de Tarragona sembla no influir en l'opció política, ja que existeix una total paritat entre les tres idees polítiques. Sense poder valorar el territori lleidatà, amb un sol cas en la mostra estudiada.

Quadre 4
Distribució dels ajuntaments tenint en compte la seva localització territorial per províncies i la categoria política que defensen

Idea política	Localització territorial				Total
	Barcelona	Lleida	Girona	Tarragona	
IP	4 (36,4%) (12,5%)	0	5(45,4%) (83,3%)	2 (18,2%) (33,3%)	11
PPD	6 (75%) (18,75%)	0	0	2 (25%) (33,3%)	8
PNCS	22 (84,6%) (68,75%)	1 (3,8%) (100%)	1 (3,8%) (16,7%)	2 (7,7%) (33,3%)	26
Total	32	1	6	6	45

Font: elaboració pròpia a partir de la informació extreta de les entrevistes realitzades

Relacions entre diferents òrgans de govern

En l'estudi s'ha volgut comprovar si és possible establir alguna relació causal entre l'existència d'una determinada idea política i la presència d'un major o menor número de contactes entre diferents administracions municipals. L'únic que s'ha observat és que tan sols els ajuntaments

preocupats per les desigualtats i discriminacions que sofreixen algunes persones pel seu sexe es relacionen entre sí, sense que existeixi cap pauta comuna de conducta en aquest àmbit.

Tot i que no ha estat possible especificar els factors que condueixen a la instauració de contactes, sí que s'ha pogut observar com les relacions que s'estableixen persegueixen bàsicament dos objectius, o bé l'intercanvi d'informació, o bé, la realització conjunta de projectes; sent el traspàs d'informació l'opció que més es realitza. La idea política concreta de cada ajuntament sobre aquestes polítiques no sembla influir en les relacions existents. Els contactes persegueixen, bàsicament, crear una xarxa de suport per al traspàs d'informació.

De les relacions que els ajuntaments tenen amb altres administracions s'ha considerat especialment rellevant la influència que la Diputació de Barcelona té, tant en relació a prendre la decisió d'intervenir en l'àmbit de la igualtat d'oportunitats entre dones i homes, com en la manera en que es realitza aquesta intervenció (selecció dels instruments). L'ajuda econòmica, tècnica i en recursos que la Diputació de Barcelona proporciona a través de la seva Oficina Tècnica del Pla d'Igualtat²⁰ és un element clau per la realització d'actuacions específiques, sobretot entre aquells municipis més petits o amb poca tradició política en igualtat d'oportunitats. Aquesta orientació política és inexistente en la resta de diputacions provincials catalanes, fet que provoca que la seva incidència en les polítiques municipals sigui nul·la i que els ajuntaments d'aquestes províncies, sobretot els més petits, juguin amb un cert desavantatge a l'hora de decidir apostar per les polítiques per a la igualtat d'oportunitats i de gènere.

Amb la resta d'òrgans de govern no s'ha percebut cap més rol rellevant, que afecti o influeixi en les decisions polítiques municipals.

Instrumentos polítics que s'utilitzen: creació d'una regidoria específica

A través de la recerca realitzada s'ha volgut comprovar fins a quin punt es poden establir connexions entre concepcions polítiques i

instruments utilitzats. Conèixer la valoració que les diferents responsables polítiques entrevistades tenen sobre els instruments que poden ser considerats els més “tradicionals” en aquest àmbit permet descobrir quina és la utilitat pràctica que se'ls hi atribueix i per què.

Quadre 5
Distribució dels municipis tenint en compte l'existència o inexistència d'una regidoria de la dona o d'una regidoria específica

Idea política	Creació d'una regidoria			Total
	NO	SI	Regidoria polítiques igualtat oportunitats	
		Regidoria de la dona		
IP	11 (100%) (44%)	-	-	11
PPD	7 (87,5%) (28%)	1 (12,5%) (7,1%)	-	8
PNCS	7 (30,8%) (28%)	13 (46,1%) (92,8%)	6 (23,1%) (100%)	26
Total	25	14	6	45

Font: elaboració pròpia a partir de la informació extreta de les entrevistes realitzades

Com es pot veure en el quadre 5, quasi un 60% dels equips de govern²¹ que accepten que la igualtat d'oportunitats entre dones i homes és un problema polític han optat per crear una regidoria responsable²². El 40% restant, que no realitza aquesta opció, està format per consistoris que adrecen aquestes polítiques a les dones que es troben en situacions amb un elevat risc d'exclusió social, és a dir, són ajuntaments que consideren la igualtat d'oportunitats entre dones i homes com un àmbit més de les polítiques socials i deleguen al departament del social les competències sobre les possibles intervencions. De totes maneres, la inexistència d'una regidoria responsable no és un indicador de que es tracti d'un consistori poc sensible a aquesta problemàtica o amb una visió assistencialista del mateix; com ho demostra el fet que els municipis que defineixen aquestes polítiques com una manera d'introduir la mirada femenina en la política, han optat, tant per crear una regidoria específica, es tracta de gran majoria (quasi el 70%), com per no fer-ho.

La principal justificació donada pels actors polítics entrevistats

favorables a la creació d'una regidoria directament responsable és que és un bon instrument polític per demostrar la presència del compromís municipal, per garantir l'existència d'un treball constant i per coordinar les actuacions que es fan des dels diferents departaments municipals. Aquests ajuntaments consideren que la seva existència és útil per actuar contra el risc latent d'oblidar-se que la igualtat d'oportunitats entre homes i dones és quelcom més que garantir la seva igualtat formal. Els consistoris que han optat per denominacions diferents a la de "regidoria de la dona" han volgut evidenciar, mitjançant aquesta opció, la seva ferma creença que les polítiques de gènere no són, únicament, polítiques de dones o per les dones.

Per contra, els equips de govern que, tot i actuar per garantir en la seva ciutat la igualtat d'oportunitats entre dones i homes, han optat per no constituir una regidoria responsable donen tres justificacions. Un primer grup, molt reduït, afirma que la seva presència és discriminatòria perquè implica un tractament diferenciat adreçat a les dones que no està justificat. Un segon grup, també bastant petit, considera que no és necessària la seva presència per a realitzar bones polítiques en aquesta direcció, centrant-se en la importància de l'existència d'un compromís polític al respecte. I finalment, un tercer grup, el més nombrós, exposa que han decidit expressament no crear una regidoria específica perquè han apostat per treballar el tema gènere de forma transversal en tots els departaments i no volen córrer el risc de que l'existència d'un responsable natural possibiliti a les altres àrees d'evadir les pròpies responsabilitats.

?? **Dimensió del municipi.** Els més petits i els més grans són els que es mostren menys favorables a la seva creació, tot i que s'utilitzin justificacions molt diferents.

?? **Partit polític a l'alcaldia.** Existeix una probabilitat bastant gran que els ajuntaments amb alcaldia de CiU no creïn regidories i que els ajuntaments amb alcaldia d'IC-V realitzin aquesta aposta. Els ajuntaments socialistes es reparteixen proporcionalment entre ambdues opcions.

?? **Ubicació territorial.** Aquesta variable no ens proporciona informació

rellevant, perquè tot i que ser de la província de Barcelona facilita realitzar aquesta aposta (és on es concentren la majoria de municipis que han realitzat aquesta opció) no és un indicador gens determinant (també és on es concentren la majoria que no l'han realitzat).

Instrumentos polítics que s'utilitzen: elaboració d'un Pla per a la igualtat d'oportunitats entre sexes (PIO)

En les xifres recollides en el quadre 6 es comprova com el 70% dels consistoris que afirmen la necessitat d'actuar per garantir la igualtat d'oportunitats entre sexes té, o està elaborant, el seu PIO com instrument per coordinar i planificar totes les actuacions que es realitzen. La no realització d'un PIO no equival, però, com demostra el 30% restant, ser aliè a les problemàtiques que afronten les polítiques per a la igualtat d'oportunitats i de gènere.

Quadre 6
Distribució dels municipis tenint en compte si s'ha realitzat o no un Pla per a la igualtat d'oportunitats o es troba en fase d'elaboració

Idea política	Opció del municipi en front a l'existència d'un Pla d'Igualtat d'Oportunitats			Total
	NO han fet un PIO	SI PIO	SI PIO (elaborant-se)	
IP	11 (100%) (52,4%)	0	0	11
PPD	4 (50%) (19%)	2 (25%) (14,3%)	2 (25%) (20%)	8
PNCS	6 (23%) (28,6%)	12 (46,2%) (85,7%)	8 (30,8%) (80%)	26
Total	21 (46,7%)	14 (31,1%)	10 (22,2%)	45

Font: elaboració pròpia a partir de la informació extreta de les entrevistes realitzades

L'estudi evidencia que la dimensió de la ciutat i la seva ubicació territorial influeixen en la posició favorable a aquest instrument, podent arribar a ser un important condicionant de la seva existència. Són pocs els ajuntaments petits que han apostat per aquest instrument polític, sense que importi el color polític que tingui l'alcaldia, sent la majoria d'ells de la província de Barcelona. Es pot considerar que la relació entre ubicació territorial i creació d'un PIO no és casual, com demostren les declaracions

realitzades per aquests ajuntaments petits en relació a l'important paper jugat per la Diputació de Barcelona en aquest procés i que ha influenciat en la seva voluntat d'implementar aquest instrument. L'ajuda tècnica i econòmica que dóna la Diputació de Barcelona als ajuntaments de la província s'ha convertit per molts municipis en l'element condicionador de la seva aposta a favor de la intervenció en l'àmbit de les polítiques per a la igualtat d'oportunitats entre sexes.

Els consistoris que utilitzen aquest instrument ressalten la seva utilitat perquè obliga a especificar els objectius i àmbits d'intervenció, tot i que es precisa, en la majoria dels casos, que la seva existència no equival a la seva execució i tampoc és garantia d'un bon funcionament. Es considera un instrument positiu, però com a punt de partida i es puntualitza la necessitat de concretar al màxim per assegurar el seguiment de la planificació prevista, tant les actuacions a realitzar, com els recursos disponibles, com l'ens responsable de la seva implementació.

Existeix una estructura, que és majoritàriament compartida tant per aquells municipis que ja tenen un pla com per aquells que l'estan elaborant, que es divideix en dos moments. La primera fase consisteix en un treball de diagnòsi per conèixer la realitat concreta del municipi i com afecta als dos sexes. I en la segona s'elaboren aquelles propostes que es consideren pertinents per aconseguir la igualtat d'oportunitats, tenint en compte quina és la concreta situació d'ambdós sexes en el municipi, que es coneix gràcies a la diagnòsi feta. Aquesta estructura es veu recolzada i fomentada per la Diputació de Barcelona, que facilita en molts casos, a través del seu Programa Adagio, els tècnics que seran els responsables dels estudis origen de la diagnòsi, punt de partida del pla i font d'on s'extreuen les propostes. També és interessant tenir en compte el paper jugat per la ciutadania en aquesta elaboració, tant en la fase de diagnòsi com en la pròpia de redacció del pla. Alguns ajuntaments han fomentat la realització de processos de participació ciutadana mitjançant la creació de nous mecanismes participatius o aprofitat les xarxes ja presents en el municipi.

Instrumentos políticos que se utilizan: la utilización de políticas de discriminación positiva²³

En l'anàlisi s'ha observat una opinió majoritària favorable a la utilització d'aquestes polítiques dels consistoris que assumeixen l'existència d'un problema polític al respecte, ja que són més del 70% que n'utilitzen (Quadre 7). Aproximadament la meitat d'aquests ajuntaments afirmen que la seva utilització és imprescindible per aconseguir la igualtat d'oportunitats, consideren que es tracta d'un instrument necessari, que cal realitzar a nivell municipal perquè les dones es troben en una situació de desavantatge, el que implica que tenen majors dificultats per accedir a certs recursos. Alguns consistoris matisen l'afirmació dient que aquesta necessitat hauria de ser transitòria en el temps; consideren que deixaran de ser necessàries en el moment en que s'aconsegueixi igualar el punt de sortida dels homes i de les dones per afrontar la vida política i social, però mentre no s'assoleixi aquest nivell els òrgans de govern es veuran obligats a introduir aquestes mesures dins del seu catàleg d'actuacions. Altres es presenten més reticents a acceptar que les dones es troben en situació de desavantatge en determinats supòsits, però reconeixen que realitzen accions positives per haver percebut determinades necessitats en la seva ciutat que han portat a oferir actuacions específiques adreçades a les dones. En aquest cas no es parteix de la creença que les dones tenen majors dificultats; aquest a priori no s'ha introduït en el discurs polític, però quan es pren consciència dels problemes existents en el dia a dia s'ha percebut que aquests afecten a les dones de forma especial, i que s'han de realitzar actuacions específiques al respecte.

Quadre 7
Classificació dels municipis tenint en compte si realitzen o no polítiques de discriminació positiva i la seva concepció política

Idea política	Realització de polítiques de discriminació positiva		Total
	SI	NO	
IP	0	11 (100%) (55%)	11
PPD	5 (62,5%) (20%)	3 (37,5%) (15%)	8
PNCS	20 (76,9%) (80%)	6 (23,1%) (30%)	26

TOTAL	25 (55,6%)	20 (44,4%)	45
-------	------------	------------	----

Font: elaboració pròpia a partir de la informació extreta de les entrevistes realitzades

La no utilització de polítiques de discriminació positiva no indica, però, ser aliè a les desigualtats de gènere o tenir una visió assistencialista d'aquestes polítiques.

?? **La dimensió de la població.** Encara que sembla possible afirmar una certa influència de la dimensió s'ha pogut comprovar com aquesta és, en certs casos, discutible i, sobretot, no és determinant de l'opció que realitza el municipi.

?? **Partit que té l'alcaldia.** No es pot establir cap relació causal entre partit polític i utilització de polítiques de discriminació positiva; tot i que es pot apreciar l'existència d'una predisposició dels ajuntaments amb alcaldia socialista i d'IC-V a favor de la seva utilització i dels que tenen alcaldia convergent en contra.

?? **Ubicació territorial.** Ser de la província de Barcelona facilita, tot i que no n'és un clar indicador, que s'utilitzin aquestes polítiques. La proporció dels municipis de la província de Barcelona que realitzen aquest tipus de polítiques és més gran que la que trobem en les altres províncies.

Instrumentos polítics que s'utilitzen: creació d'un Consell Municipal

Dels 34 ajuntaments que manifesten preocupació per la igualtat d'oportunitats, 15 no han creat cap mena de mecanisme o d'instrument polític per afavorir la participació ciutadana en aquest àmbit, i 19 han apostat per la implementació d'un instrument específic de participació (Quadre 8).

Quadre 8 Distribució dels municipis tenint en compte si han creat o no un Consell de participació ciutadana per tractar el tema de la igualtat d'oportunitats entre sexes

Opció de l'ajuntament davant la creació d'un organisme de participació ciutadana	NO	Consell dona	Consell igualtat	Total
Idea política				
IP	11 (100%)	0	0	11

	(42,3%)			
PPD	5 (62,5%) (19,2%)	3 (37,5%) (25%)	0	8
NCS	10 (38,5%) (38,5%)	9 (34,6%) (75%)	7 (26,9%) (100%)	26
Total	26	12	7	45

Font: elaboració pròpia a partir de la informació extreta de les entrevistes realitzades

L'estudi ha evidenciat que no es tracta de grups homogenis. Tots els consistoris que han creat un Consell Municipal per a les polítiques per a la igualtat d'oportunitats i de gènere no tenen ni els mateixos motius, ni la mateixa situació de partida per tirar endavant la proposta. Com tampoc existeix una opinió coincident entre els governs municipals que han optat per no crear cap òrgan de participació ciutadana. La realitat es caracteritza, consegüentment, perquè no existeix cap criteri unànim que justifiqui cap de les dues decisions polítiques.

Les dades mostren com els municipis de la província de Barcelona presenten majors probabilitats que la resta de consistoris d'apostar per la creació d'un Consell ciutadà, de la mateixa manera que els ajuntaments que tenen una alcaldia socialista són més oberts i és més fàcil que creïn aquests mecanismes de participació ciutadana en aquest àmbit d'intervenció política. Tenint en compte, al mateix temps, que en aquest cas la dimensió del municipi juga un paper quasi insignificant, és a dir, no influeix de forma determinant sobre l'opció, jugant un pes més important la concepció política que es té de la igualtat d'oportunitats entre dones i homes, que les característiques municipals que es donen.

Els ajuntaments que treballen la igualtat d'oportunitats des d'una perspectiva més proteccionista i no han creat cap òrgan específic presenten una important cohesió en la seva posició. Afirmen que la creació d'un Consell Municipal no és necessària perquè asseguren que, o bé, ja existeixen suficients vies informals de contacte, o bé no existeix un món associatiu femení suficient per a justificar la seva existència.

Per contra, els consistoris que busquen elaborar un nou contracte social mitjançant aquestes polítiques manifesten una valoració positiva de la participació ciutadana. Tot i així, és possible diferenciar diverses postures.

Un primer grup format per ajuntaments que, tot i tenir un discurs favorable a la participació ciutadana, no han sistematitzat de cap manera les seves relacions amb la ciutadania. Un segon grup compost per consistoris que han optat per establir mecanismes informals entre el món associatiu i l'ajuntament amb l'objectiu de traspasar-se informació i poder conèixer les demandes i les mancances percebudes per aquests col·lectius. Afirmen que en la seva realitat municipal aquests mecanismes informals asseguren resultats més positius que els que s'obtidrien amb la creació d'un Consell Municipal de la Dona. I un tercer grup, integrat per aquells municipis que han formalitzat algun tipus de relació entre les associacions de dones i per a la igualtat d'oportunitats entre sexes i l'ajuntament. Aquí es situaran tots els òrgans de govern que han optat per crear un Consell Municipal com òrgan consultiu i de participació sectorial per l'elaboració i el seguiment de les polítiques per a la igualtat d'oportunitats i de gènere. Dins d'aquest conjunt de municipis és possible diferenciar entre aquells que han optat per la creació d'un Consell Municipal de la Dona i aquells que han decidit denominar aquest Consell d'una altra manera.

L'estudi diferencia dues posicions segons les tasques encomanades a aquests òrgans participatius. Una primera que atorga al Consell una tasca purament consultiva, a través de dues actuacions bàsiques, per un costat el traspàs d'informació entre l'ajuntament i les associacions i entitats ciutadanes sobre les activitats que es realitzen i sobre els temes que més preocupen; i per l'altra, la consulta dels projectes i de les polítiques municipals, per conèixer l'opinió i els pros i contres que s'hi troben. I una segona posició defensada per aquells municipis que expressen que l'opinió del Consell és vinculant, tot i que no existeixi, en la majoria dels casos, cap document legal que estableixi aquesta obligatorietat; més enllà del compromís municipal pres de no aprovar cap actuació ni cap política que tingui relació amb la igualtat d'oportunitats sense que aquesta sigui recolzada pel Consell, que s'acaba convertint en un important òrgan coparticipatiu en el procés d'elaboració de les polítiques.

?? **La dimensió de la població.** Per les dades extretes de l'estudi es pot afirmar que la dimensió del municipi quasi que no hi juga cap paper; és

a dir, no influeix de forma determinant sobre l'opció de crear un òrgan específic de participació ciutadana.

?? **Partit que té l'alcaldia.** Tenir un partit d'esquerres facilita que s'aposti per la creació d'un Consell Municipal, influenciant de forma molt important en la decisió la vida associativa que existeixi a la ciutat. Els ajuntaments que tenen una alcaldia socialista estan més oberts i és més fàcil que creïn aquests mecanismes de participació ciutadana en aquest àmbit d'intervenció política.

?? **Ubicació territorial.** Els municipis de la província de Barcelona presenten majors probabilitats d'apostar per la creació d'un Consell, que els existents en les altres províncies catalanes.

Contingut de les polítiques per a la igualtat d'oportunitats i de gènere: ordre prioritari de les actuacions

Per poder valorar en la seva globalitat quines polítiques per a la igualtat d'oportunitats entre dones i homes i de gènere estan realitzant els ajuntaments catalans de més de 20.000 habitants, s'ha considerat imprescindible estudiar el contingut concret que se'ls hi dóna. Per realitzar aquest darrer pas l'anàlisi s'ha centrat en dos àmbits, l'estudi de les àrees que els consistoris consideren prioritàries i la seva posició davant de la gestió transversal de gènere (*gender mainstreaming*). Només després d'entrar a analitzar aquestes qüestions serà possible realitzar una classificació de les polítiques municipals de gènere que s'estan implementant a Catalunya.

En relació a l'estudi dels diferents àmbits d'actuació catalogats com a prioritaris és important precisar que en quasi tots els casos analitzats no s'estableix una sola prioritat, sinó que són diferents àmbits els que són considerats com a preferents.

Per un costat, la majoria dels ajuntaments que consideren que les polítiques per a la igualtat d'oportunitats i de gènere són un bon instrument per evitar l'exclusió social de les dones cataloguen aquestes polítiques com polítiques de dones i per les dones, sent els problemes del col·lectiu femení el seu únic interès. És possible diferenciar dues tendències dins

d'aquest grup, una primera formada per aquells consistoris que creuen que els esforços municipals s'han de centrar, en primer lloc, en combatre el problema de la violència domèstica, donant molta importància al tema de la sensibilització; i una segona composta per aquells municipis que situen l'àmbit laboral com a principal preocupació, incidint en la importància de facilitar i garantir l'entrada i el manteniment de les dones en el mercat laboral com estratègia per evitar situacions de desavantatge, considerant clau dins d'aquest tema el problema de la conciliació entre mercat i família.

És curiós observar com, sigui quina sigui la prioritat que s'hagi establert, tots els consistoris que s'han englobat dins d'aquest grup han acabat realitzant les mateixes actuacions²⁴: creació d'un Servei d'Informació i Assessorament adreçat a les dones; elaboració d'un Protocol contra la Violència com instrument per actuar contra la violència de gènere (excepte en dos dels municipis); i realització d'un gran nombre d'actuacions per sensibilitzar, sobretot, les dones (tertúlies, xerrades per la prevenció de desigualtats, programes de ràdio, campanyes contra comportaments o actituds sexistes o a favor del reconeixement del paper social que ha jugat la dona, cursos formatius, tallers, etc.).

Per un altre costat, quan s'han analitzat les prioritats que senyalen els ajuntaments que argumenten que les polítiques per a la igualtat d'oportunitats són instruments per crear un nou acord social, ha estat possible diferenciar cinc àmbits principals d'actuació:

- A. Àmbit cultural: conscienciar i sensibilitzar la població.
- B. Àmbit laboral: introducció i permanència de les dones dins del mercat de treball.
- C. Violència de gènere.
- D. Drets de les dones: informació i assessorament.
- E. Representació pública i participació ciutadana.

En primer lloc, són més del 70% d'aquests ajuntaments els que consideren prioritari treballar per "la conscienciació i la sensibilització" de la població i aposten per una tasca de pedagogia política. Quan es concreta una mica més què implica aquesta prioritat, s'observa com és possible diferenciar tres tendències:

- ?? Els que Incideixen en l'àmbit educatiu, en les escoles i en els instituts (sis ajuntaments);
- ?? Els que proposen una introducció transversal de la sensibilitat de gènere (sis consistoris). Es tracta de treballar perquè en tots els àmbits es vagi introduint aquesta sensibilitat. Alguns d'aquests consistoris consideren que en primer lloc aquest treball transversal de sensibilització de gènere s'ha de realitzar en el propi ajuntament, perquè només serà possible la implementació de polítiques de gènere quan existeixi una bona formació i presa de consciència dels polítics i tècnics municipals serà molt difícil.
- ?? Els que plantegen una postura genèrica, és a dir, realitzen una aposta a favor d'aquesta sensibilització sense concretar cap àmbit en el que s'hagi d'actuar en primer lloc (sis ajuntaments).

En segon lloc, els ajuntaments (deu casos) que destaquen la importància de l'esfera laboral insisteixen en la importància que, en l'actualitat, té la participació en el mercat laboral retribuït com a via d'accés als drets socials i per poder garantir una autonomia econòmica, i per tant, personal. Una part d'aquests consistoris justifica la seva aposta per realitzar polítiques formatives i d'ocupació en que es tracta de la via per trencar amb possibles relacions de dependència. Una altra part afirma que es tracta de l'àmbit on les dones continuen tenint més problemes, el que mereix una especial atenció des de l'àmbit municipal.

En tercer lloc, els ajuntaments que incideixen amb la importància de la problemàtica de la violència de gènere (vuit consistoris) justifiquen el seu ordre de preferències en els efectes devastadors que produeix la seva existència. Afirment que davant d'un perill tan greu que atempta contra la pròpia vida de les dones tots els altres temes queden en un segon nivell a l'hora de destinar-hi esforços i recursos.

En quart lloc, els ajuntaments (cinc casos) que centren els seus esforços en garantir una bona informació i en proporcionar assessorament a les dones consideren que és la primera tasca a realitzar, afirmen que a partir de facilitar una major informació de tot el que fa s'ha aconseguit en la lluita per a la igualtat d'oportunitats entre dones i homes i proporcionar un

sistema de suport a les dones que ho necessitin, es poden aconseguir grans canvis.

Finalment, el darrer tema que s'ha plantejat com d'actuació prioritària (tres ajuntaments) ha estat el foment de la participació pública de les dones. Es considera que l'increment de la participació femenina en tots els àmbits que configuren la vida és una via que assegura, encara que sigui a llarg termini, que els rols vagin canviant.

Contingut de les polítiques: la introducció de la gestió transversal de gènere en les polítiques municipals

Com s'ha exposat en l'inici d'aquest article, actualment la principal aposta política a nivell comunitari, nacional i regional és a favor de la gestió transversal de gènere. Tot i que s'afirma per part de la pròpia Comissió Europea la necessitat de continuar realitzant mesures específiques adreçades a les dones, el compromís polític és a favor del *gender mainstreaming* que, com ja s'ha explicat, consisteix en tenir en compte en la presa de decisions, en tots els nivells polítics i en tots els àmbits d'actuació, que la societat està formada per homes i per dones, amb experiències i necessitats no sempre coincidents.

Tenir present quina és la posició defensada pels ajuntaments catalans davant de la gestió transversal de gènere és imprescindible en un estudi que vol entendre què són aquestes polítiques pels actors locals de govern.

Quadre 9 Distribució dels ajuntaments estudiats a partir de la seva postura davant de la introducció transversal del gènere

Posició	Número de municipis
No tenen opinió	13 (28,8%)
Introducció en el discurs	11 (24,4%)
Discurs + acció	21 (46,6%)

Font: elaboració pròpia a partir de la informació extreta de les entrevistes realitzades

En l'anàlisi s'ha optat per diferenciar tres possibles postures dels consistoris catalans davant de la gestió transversal de gènere (Quadre 9). Una primera posició defensada per aquells que manifesten que es tracta

d'un tema que mai s'ha introduït en la seva agenda institucional i sobre el qual no tenen cap opinió política elaborada. Una segona en la que s'afirma que s'ha introduït la idea en el discurs polític municipal, tot i que encara no s'han realitzat actuacions per desenvolupar-la a la pràctica. I finalment, una tercera aproximació en la que es manifesta estar realitzant una aposta política seriosa a favor d'aquesta gestió transversal de gènere mitjançant la realització d'actuacions i estratègies per assegurar la seva implementació.

Quadre 10
Distribució dels municipis estudiats a partir de la seva posició davant de la gestió transversal de gènere i a la idea política que es té sobre les polítiques per a la igualtat d'oportunitats i de gènere

Idea política	Posició davant gestió transversal de gènere		
	No opinió	Discurs	Discurs + Actuació
IP	10 (90,9%) (76,9%)	1 (9,1%) (9,1%)	-
PPD	3 (37,5%) (23,1%)	4 (50%) (36,4%)	1 (12,5%) (4,8%)
PNCS	-	6 (23,1%) (54,6%)	20 (76,9%) (95,2%)

Font: elaboració pròpia a partir de la informació extreta de les entrevistes realitzades

La primera dada a ressaltar de la informació resumida en el quadre 10 és que realment el discurs de la gestió transversal de gènere està molt estès. Més del 90% dels ajuntaments que consideren que la igualtat d'oportunitats entre homes i dones és una problemàtica amb rellevància política han incorporat, d'alguna manera, aquesta aproximació en la política municipal. Són tan sols tres consistoris²⁵ sensibles a la problemàtica de la desigualtat d'oportunitats entre homes i dones els que afirmen que es tracta d'un plantejament aliè a la seva gestió. L'orientació política d'aquestes tres excepcions es centra en realitzar actuacions específiques per resoldre problemes concrets, sobretot en l'àmbit laboral, i la seva definició de les polítiques per a la igualtat d'oportunitats es concreta dins d'aquests límits.

Si s'observa el quadre amb més detall, es pot comprovar que la majoria dels ajuntaments que busquen amb aquestes polítiques evitar que les dones es trobin en una situació de desavantatge han introduït en el seu

discurs polític la gestió transversal, però encara no l'han desenvolupada a nivell pràctic. Les persones entrevistades asseguren que aconseguir la introducció transversal de la mirada de gènere en l'administració local no és una tasca senzilla i, sobretot, no es tracta d'un procés que es realitzi de forma natural, ja que requereix el convenciment, a priori, de polítics i tècnics sobre la seva necessitat i efectivitat. Aquesta dificultat provoca que sigui necessària una fase intermitja en la que es vagin convencent als diferents actors polítics de la viabilitat de la visió transversal de gènere, fet que produeix que la introducció en el discurs sigui considerada com un gran èxit per part dels responsables entrevistats.

Els regidors i les regidores manifesten que es perceben canvis en la política municipal quan els tècnics i els polítics inicien a creure en la gestió transversal de gènere. Sent la realització de programes interdepartamentals per assegurar la igualtat d'oportunitats entre ambdós sexes els primers resultats palpables d'aquests canvis. Es tracta de dissenyar i implementar polítiques que requereixen la implicació de vàries àrees per aconseguir els seus objectius i que tenen en compte, en les diferents fases del seu procés d'elaboració, la realitat dels homes i de les dones. És a dir, quan es declara per part d'un ajuntament que, d'alguna manera, existeix el *gender mainstreaming* en el consistori, el que s'està afirmant és que el regidor o regidora responsable hi està treballant i que s'ha aconseguit actuar conjuntament amb altres departaments, normalment gestionats per un polític/a o un tècnic/a sensibilitzat. En la majoria dels casos estudiats, quan es diu que s'ha introduït la transversalitat de gènere en el discurs no s'està reconeixent que s'utilitza el gènere com la lent conceptual per definir els problemes polítics, dissenyar les solucions i implementar les propostes finals. Es pot veure clarament aquesta visió en el principal exemple de transversalitat que han donat aquests ajuntaments, l'elaboració d'un "Circuit" o "Protocol" contra la violència de gènere.

Aquests mateixos consistoris manifesten la necessitat de desenvolupar aquesta idea de transversalitat i exposen que per fer-ho seria convenient la creació d'un òrgan o instrument que es responsabilitzi

d'aquesta tasca i que actuï com “activador” de la consciència de gènere en totes les àrees de govern. Alguns consideren que aquesta tasca l'ha d'assumir una regidoria específica creada amb aquest objectiu, altres que s'han de realitzar a partir d'un Pla o Programa estratègic.

És interessant ressaltar la posició expressada per dos responsables, que després d'afirmar haver introduït la gestió de gènere com objectiu polític municipal, manifesten de forma clara i oberta, que estan totalment convençuts de que es tracta d'una tasca impossible i que mai s'aconseguirà. Consideren que l'organització administrativa existent impossibilita que es treballi transversalment, ja que ningú dins de l'administració vol perdre poder i això provoca que ni ells, ni cap altre ajuntament ho pugui aconseguir i que el màxim a que es pot aspirar és a realitzar projectes conjunts entre diferents àrees, però sense pretendre que s'introdueixi la visió de gènere de forma transversal en tots els departaments de l'ajuntament.

Quan l'estudi s'ha centrat en els ajuntaments que estan intentant, mitjançant diferents estratègies, implementar la gestió transversal de gènere s'ha descobert un altre escenari organitzatiu. El primer que s'observa és l'existència d'un ampli compromís polític per part dels equips de govern i la recerca d'estratègies específiques per poder, d'alguna manera, implementar aquesta gestió transversal de gènere. Però quan s'entra amb una mica més de profunditat en aquesta aposta s'observa la presència de grans diferències perquè no tots els consistoris comparteixen la mateixa idea sobre la implementació de la gestió transversal de gènere. En alguns casos s'exposa que encara que és veritat que existeix el compromís polític de l'ajuntament al respecte, a la pràctica es tracta de l'aposta política individual de la regidoria, que assumeix la responsabilitat que s'actui en aquesta línia, en aquests casos treballar transversalment vol dir aconseguir que altres àrees assumeixin també aquest compromís.

La majoria d'aquests consistoris, conscients de les dificultats que existeixen en la introducció transversal de gènere i per evitar que acabi sent una mera col·laboració entre diferents departaments, han apostat per la creació de mecanismes que obliguin a introduir en les diferents àrees i

serveis aquesta visió en la seva manera de treballar. Quasi tots els ajuntaments que s'han inclòs en aquest grup (excepte un) expressen clarament la necessitat que existeixi un òrgan o un instrument polític que assumeixi la responsabilitat d'aquesta empresa. Dissent ajuntaments es posicionen a favor de que sigui una persona la responsable política del projecte i tres perquè es faci mitjançant un Programa per a la Igualtat d'Oportunitats. En el moment de decidir quina persona ha d'assumir la responsabilitat existeixen diferents postures. Alguns consideren que la millor alternativa és crear una regidoria específica pel tema, mentre que altres aposten per no crear cap àrea nova i atribuir el projecte a algun departament dels ja existents. Dins dels ajuntaments que consideren que s'ha de crear una regidoria tenim, per una part, aquells que creuen que ha de ser una regidoria que segueixi els paràmetres tradicionals, és a dir, amb el seu propi àmbit d'actuació i pressupost. I per una altra part aquells que aposten per una regidoria transversal que es caracteritzarà per no tenir capacitat de gestió directa, el que implica que la seva tasca es centri en la presa de decisions i el disseny de projectes, sent els altres departaments els responsables de convertir els projectes dissenyats en realitat.

Amb independència de quina posició s'ha pres en relació a la responsabilitat, 10 dels 21 ajuntaments d'aquest tercer grup han elaborat un Pla per a la Igualtat d'Oportunitats com instrument per implementar aquesta gestió transversal. D'aquests 10, la meitat expressen que ha estat gràcies a la implementació del programa ADAGIO de la Diputació de Barcelona que han elaborat o estan elaborant el Pla a través del qual volen introduir la gestió transversal de gènere en el seu ajuntament.

En el moment de valorar els elements que influeixen en l'èxit o fracàs de la introducció transversal de la gestió de gènere, la majoria dels responsables manifesten que la sensibilitat de les persones implicades serà clau en el procés; la seva major o menor predisposició a introduir canvis en la gestió facilitarà o dificultarà l'existència dels mateixos. Per aquest motiu alguns dels ajuntaments que estan implementant la gestió transversal de gènere han centrat tots els seus esforços en l'àmbit intern de l'administració, considerant que la formació del seu personal, tan polític

com tècnic, és essencial per poder realitzar projectes més ambiciosos. A més, afirmen que l'ajuntament només podrà exigir canvis a la ciutadania quan el consistori es converteix en un exemple.

Tipologia de polítiques segons la definició que els ajuntaments realitzen de la igualtat d'oportunitats i de gènere

Després d'haver analitzat el discurs dels responsables polítics municipals, haver vist com s'utilitzen els diferents instruments polítics i per què, haver estudiat quins àmbits es consideren d'actuació prioritària i en què es tradueix la gestió transversal de gènere a nivell municipal, s'ha valorat de forma positiva elaborar una tipologia d'ajuntaments, a partir de la seva aproximació a les polítiques per a la igualtat d'oportunitats i de gènere. La tipologia que s'ha desenvolupat consta de sis models tipus de definicions de les polítiques per a la igualtat d'oportunitats i de gènere.

Models	Nombre municipis
Model 1	2
Model 2	9
Model 3	8
Model 4	5
Model 5	13
Model 6	8

Model 1: considerar la igualtat d'oportunitats entre sexes com un problema polític és perillós

Es tracta d'aquells ajuntaments que no han introduït les desigualtats per raó de gènere en la seva agenda política municipal, no creuen que es tracti d'una realitat problemàtica a la que se li pugui atribuir una rellevància política i, a més, manifesten que consideren que l'existència d'actuacions realitzades sota aquest prisma és perjudicial. Jutgen negatiu i per si discriminatori plantejar que en l'actualitat existeixen problemes de

desigualtat entre les persones a partir del seu sexe. Aquest convenciment no implica, no obstant, que no s'estiguin realitzant polítiques d'assistència social a la població exclosa, estigui aquesta formada per homes o per dones.

La dada més important respecte a aquesta primera idea política és que es tracta d'una postura molt poc recolzada, el que implica que no introduir aquesta temàtica en l'agenda municipal, en la gran majoria de casos, no suposa considerar que la seva inclusió és perjudicial o negativa. Dels onze ajuntaments que afirmen la inexistència d'un problema amb rellevància política tan sols dos recolzen aquesta postura. Són dos consistoris que consideren que actuar en aquest àmbit implica produir desigualtats i discriminacions que actualment ja s'han superat, i que per tant es tracta de donar un pas endarrera en la igualtat d'oportunitats entre sexes.

Els dos ajuntaments que s'han inclòs en el primer model corresponen a ciutats petites (menys de 20.000 habitants); un té a CiU a l'alcaldia i és de la província de Girona, mentre que l'altre té el PSC a l'alcaldia i és de la província de Tarragona.

Model 2: la igualtat d'oportunitats entre sexes ja està garantida, no existeix cap problema polític

Dins aquest model es troben els ajuntaments que manifesten no haver introduït mai en la seva agenda institucional l'existència d'un problema polític en relació a la igualtat d'oportunitats entre homes i dones. Ser aliens a les qüestions de gènere implica un no posicionament polític al respecte, és a dir, no es creu que existeixi una problemàtica que obligui a actuar, sense que això suposi una opinió contrària respecte a la seva realització, la postura és més simple, senzillament no cal.

La majoria dels ajuntaments que manifesten que no consideren que es tracti d'una problemàtica amb rellevància política es troben dins d'aquest segon model. La seva postura es base en la creença que les desigualtats deixen d'existir a partir del reconeixement formal de la igualtat d'oportunitats entre sexes. Aquest panorama d'igualtat formalment

garantida justifica que no s'hagi introduït la igualtat d'oportunitats entre sexes en l'agenda municipal, fet que no impedeix, com ja hem vist anteriorment amb més detall, que es realitzin actuacions adreçades a certs col·lectius de dones amb problemes especials, però aquestes intervencions no s'adrecen a aquestes persones pel seu sexe, o perquè el fet de ser dones els ha causat problemes, sinó que les causes que justifiquen la intervenció són altres com el nivell econòmic i de formació, que s'intenten resoldre des de les polítiques de benestar social.

Dins d'aquest segon model s'han situat nou ajuntaments de ciutats petites, sense coincidència en els partits polítics a l'alcaldia i en la seva ubicació territorial. De totes formes, s'ha pogut observar que quan es tracta de consistoris de la província de Barcelona serà major la probabilitat de trobar-se dins d'aquest segon model si es té a CiU a l'alcaldia, sent menys important el partit de govern en les altres províncies catalanes, on la dimensió influeix de forma més decisiva (veure quadre A de l'annex 2).

Model 3: les dones ho tenen més difícil amb polítiques proteccionistes

Els ajuntaments que s'han inclòs dins d'aquest tercer model es caracteritzen per haver introduït dins de la seva agenda institucional l'existència d'un problema de desigualtat entre persones com a conseqüència del seu sexe. Aquesta problemàtica s'entén com l'existència de majors dificultats per part de les dones per poder accedir i participar en els diferents àmbits que conformen la vida en societat. I s'afirma que aquesta realitat és conseqüència del rol que tradicionalment se'ls hi ha atribuït i que ha provocat que siguin molt més fràgils davant de certes circumstàncies.

Són ajuntaments que busquen mitjançant la realització de polítiques per a la igualtat d'oportunitats i de gènere protegir les dones dels riscos que existeixen en la societat; han assumit la responsabilitat d'evitar que aquests riscos puguin perjudicar les dones o impedir el seu accés lliure i amb igualtat d'oportunitats en el món dels homes. No es volen canviar les estructures, ni es considera que es tracti d'una cosa necessària, tan sols

es vol evitar que les dones tinguin més problemes per accedir al mercat, per conciliar la seva vida familiar i laboral o per gaudir dels seus drets.

S'elaboren polítiques per a la igualtat d'oportunitats i de gènere adreçades a les dones perquè són elles les que ho tenen més difícil per poder gaudir lliurement de la seva autonomia i per tenir èxit en aquestes esferes de més difícil accés. El contingut de les polítiques que es realitzen no varia molt del que tenen els programes d'atenció a les dones que tradicionalment s'han realitzat des dels serveis socials.

Dins d'aquest tercer model s'inclouen vuit ajuntaments dels 45 estudiats (Quadre B de l'annex 2). Es tracta d'un model que és molt heterogeni, tant en relació a les característiques dels municipis, com a les mesures específiques que els ajuntaments acaben realitzant. Respecte a les característiques dels municipis l'únic que tots ells tenen en comú és la seva dimensió, són ciutats petites (només en un cas es supera els 50.000 habitants). No existeix un acord entre aquests ajuntaments sobre els instruments que es consideren bons per actuar, tot i que sí que podem observar una línia general, més o menys compartides que es caracteritzen per, en primer lloc, considerar que no és necessària la creació d'una regidoria específica, perquè la gran majoria treballa el tema des de l'àrea de serveis socials o atenció a les persones; en segon lloc, es considera positiva la utilització de polítiques de discriminació positiva; en tercer lloc, tot i no ser contraris a l'elaboració de plans per a la igualtat d'oportunitats no es tracta d'una pràctica molt estesa; i, en darrer lloc, no s'ha apostat per la creació de Consells municipals.

Model 4: polítiques que fomenten una major presència de les dones per aconseguir un nou contracte social

Els ajuntaments que s'han inclòs dins d'aquest quart model es caracteritzen perquè consideren que no n'hi ha prou en realitzar polítiques per ajudar a les dones que formen part dels col·lectius amb risc d'exclusió social. Afirment que a aquesta primera dimensió que es podria denominar "d'assistència social" s'hi ha d'afegir una segona dimensió formada per polítiques adreçades a totes les dones. Aquest segon grup de polítiques

persegueixen l'objectiu d'incrementar la presència femenina en les diferents esferes de la vida, sobretot en aquelles on està infrarepresentada (àmbit laboral i de representació pública). Es busca introduir canvis en la societat mitjançant una major presència femenina en tots els sectors, es considera que una representació més nombrosa assegura, d'alguna manera, la necessitat de negociar noves relacions entre homes i dones. Són polítiques que incideixen en les dones, cerquen canviar la seva rellevància pública perquè es considera una bona via per introduir canvis en l'organització social.

Dins d'aquest quart model s'hi han situat quatre dels 45 ajuntaments estudiats, els quals han estat classificats com consistoris que busquen l'elaboració d'un nou contracte social (Quadre C de l'annex 2). Es tracta d'ajuntaments de quatre ciutats petites de Barcelona amb alcaldies de partits d'esquerra (tres amb PSC i una amb ICV), i d'una ciutat mitjana (entre 100.000 i 200.000 habitants) amb alcaldia de CiU i de la província de Tarragona. Aquests ajuntaments comparteixen la idea de que és necessari actuar per resoldre els problemes que dificulten l'accés de les dones a les diferents esferes de la societat, però no existeix un consens respecte a la utilitat dels diferents instruments estudiats, afirmant en més d'un cas, que la seva presència no és necessària per aconseguir els seus objectius²⁶. El consens més gran s'ha trobat quan es parla de polítiques de discriminació positiva, el seu ús es considera clau per aconseguir incrementar la presència femenina. S'interpreta la gestió transversal de gènere com una manera d'aconseguir que els diferents departaments municipals treballin conjuntament per incrementar la representació femenina. I per aconseguir aquest increment en el món públic es creu que s'ha de treballar, sobretot, per convèncer de la necessitat de canvi (tres casos) i proporcionant informació i assessorament a les dones (dos supòsits).

Els consistoris que inclosos en aquest grup no es plantegen treballar per canviar directament les estructures de la societat, per a ells la clau es troba en la distribució de poder que existeix entre els actors que hi participen. Es pretén elaborar un nou contracte social a partir del fet de

donar més força a les dones, és a dir, en el moment que la seva presència en tots els àmbits de la societat sigui equiparable amb la presència masculina el contracte que existeix entre ambdós sexes canviarà.

Model 5: polítiques que busquen el canvi en el rol de les dones per aconseguir un nou contracte social

La idea política que hi ha darrera d'aquest cinquè model defensa que les polítiques per a la igualtat d'oportunitat i de gènere han d'elaborar un nou contracte social, objectiu que només es pot aconseguir si s'aconsegueix modificar el paper que juga la dona en la societat. En aquesta manera d'entendre les polítiques es considera que una major presència femenina en els àmbits més públics no assegura que es puguin canviar els rols, conseqüentment s'ha d'actuar per garantir una presència numèrica superior, al mateix temps que s'incideix directament amb el rol social atribuït a les dones. Canviar a les dones comportarà, a la llarga, que els homes també es vegin obligats a canviar, i per tant s'acabarà elaborant un nou contracte social. És important remarcar que els ajuntaments que tenen aquesta idea política dirigeixen les seves polítiques a les dones i pensen en les dones quan busquen els mecanismes per aconseguir els canvis esperats.

En aquest model s'han inclòs 13 dels 45 ajuntaments entrevistats (Quadre D de l'annex 2). Tots ells (excepte un sol cas) pertanyen a la província de Barcelona, tots ells (excepte un sol cas) tenen un partit d'esquerra a l'alcaldia (deu ajuntaments tenen el PSC i dos a ICV) i tots ells (excepte un) tenen una població superior als 50.000 habitants. També s'observa una certa uniformitat en la seva posició davant dels quatre instruments polítics estudiats: creació d'una regidoria específica, elaboració d'un Pla per a la Igualtat d'Oportunitats, utilització de polítiques de discriminació positiva i creació d'un Consell Municipal²⁷.

Els responsables polítics tenen molt clar que en aquest model és necessari utilitzar la gestió transversal de gènere per aconseguir canvis en la societat, afirmen que és l'únic mecanisme que permet que des de totes les àrees es pensi en què es pot fer per aconseguir que les dones canviïn

el seu paper i aconseguir aquest nou món. Aquesta claredat en l'opció es tradueix en el fet que tots han apostat a favor de la transversalitat de gènere, en tres casos aquesta s'ha fet només a nivell de discurs i en els altres deu s'està intentant que sigui una realitat en la política municipal.

Model 6: polítiques transversals de gènere. Elaborar un nou contracte social és cosa de tots i de totes

En aquest sisè model s'hi troben aquells ajuntaments que consideren que parlar de polítiques per a la igualtat d'oportunitats entre sexes és parlar de polítiques de gènere. Es tracta de consistoris que persegueixen introduir la mirada de gènere tant en la política, com en les polítiques municipals perquè es volen elaborar els fonaments per consolidar un nou repartiment de papers en la societat entre homes i dones i per adaptar les estructures de la comunitat (horaris, institucions, etc.) a la nova ciutadania i a les seves necessitats. S'afirma que parlar de polítiques de gènere ja no equival a parlar de polítiques de dones o de polítiques adreçades a resoldre problemes de dones, sinó que implica tenir en compte les necessitats i les experiències dels homes i de les dones per resoldre els seus problemes i per realitzar propostes alternatives que estiguin orientades a la recerca d'un nou equilibri entre els diferents àmbits, on els homes i les dones ja no desenvolupen els rols tradicionals. No es nega que, històricament, hagin estat les dones les que han assumit la responsabilitat d'intentar encaixar les peces del trencaclosques de la vida, i que elles són encara les que s'afronten a majors problemes per aquest motiu. I tampoc es tracta de polítiques que vagin en contra de realitzar actuacions específiques adreçades als col·lectius de dones amb majors problemes. La novetat és que moltes d'aquestes polítiques són considerades polítiques de benestar social sense formar part del contingut específic de les polítiques de gènere; sent mesures que no busquen elaborar un nou contracte social, sinó assegurar un mínim de qualitat i autonomia en la vida d'aquestes dones mitjançant la resolució de problemes socials.

Dins d'aquesta sisè model s'han inclòs vuit ajuntaments (Quadre E de

l'annex 2), que comparteixen una aposta seriosa a favor de la gestió transversal de gènere, filosofia que influenciarà en tots els instruments²⁸ estudiats, que seran utilitzats amb l'objectiu de que tant l'administració municipal, com la societat prenguin consciència de la necessitat del canvi. És interessant ressaltar com no es perd de vista la importància de l'esfera laboral i de la participació de les dones en la vida pública.

Quan s'observen les característiques dels municipis que han optat per aquesta definició política es pot observar com existeix una gran diversitat de mesures i una gran dispersió territorial, sent la tendència política l'únic que sembla condicionar, d'alguna manera l'opció política defensada²⁹. La diversitat existent fa concloure que un partit d'esquerres, amb independència de les facilitats que la seva ubicació territorial i la seva dimensió li puguin proporcionar, pot fer una aposta seriosa a favor de les polítiques de gènere, només necessita un prerrequisit, creure en la seva possibilitat i oportunitat.

Conclusions: les polítiques municipals de gènere a Catalunya

Després de l'estudi teòric i empíric realitzat es possible afirmar que les polítiques de gènere són una porta oberta per adaptar les estructures socials existents a les característiques de la societat del segle XXI, formada per homes i per dones que ja no juguen els rols tradicionals.

La introducció de la mirada de gènere en les polítiques públiques no és un procés que es realitzi de forma natural, tot i els canvis experimentats per la societat, com s'ha pogut comprovar en l'anàlisi realitzada. Serà necessària, per tant, l'existència d'una voluntat política favorable a la realització de polítiques per a la igualtat d'oportunitats i de gènere, que ajudi a la transformació exigida. La presència d'un responsable polític convençut i la possibilitat d'ajudes econòmiques i tècniques es converteixen en elements claus que influeixen en el tipus de política que s'acaba realitzant.

Perquè les polítiques de gènere puguin donar les respostes que poden conduir a l'equitat de gènere, objectiu que va molt més enllà de la

introducció de les dones en el món masculí, cal la seva correcta comprensió i definició per part dels actors de govern. Una bona definició de les polítiques de gènere ha d'incorporar les experiències masculines i femenines en la seva configuració i ha de col·locar al costat del mercat, l'àmbit reproductiu i domèstic. Es tracta de tenir en compte les necessitats dels homes i de les dones i la seva heterogeneïtat per poder parlar d'una real llibertat d'opció de tota la ciutadania que conforma la societat. Introduir la gestió transversal de gènere és l'aposta per aconseguir el canvi, però per poder incorporar en les polítiques aquesta visió transversal s'hi ha de creure, i per creure-hi s'ha de comprendre la complexitat que el concepte porta aparellada.

De l'estudi realitzat es poden realitzar les següents conclusions de l'àmbit polític municipal català:

- ?? La majoria dels ajuntaments catalans consideren que la igualtat d'oportunitats entre dones i homes és un problema polític respecte al qual s'ha d'actuar.
- ?? La perspectiva del *gender mainstreaming* és àmpliament coneguda i acceptada pels consistoris sensibles a la problemàtica de la igualtat d'oportunitats.
- ?? La dificultat que porta aparellada la implementació de la gestió transversal de gènere comporta, en un gran nombre de casos, que sigui tan sols un objectiu teòric a assolir.
- ?? La sensibilitat personal de les persones responsables, tant a nivell polític com tècnic, influeix de forma molt important en la possibilitat d'introduir la gestió transversal de gènere amb èxit dins de l'ajuntament.
- ?? La majoria dels ajuntaments catalans encara no realitzen "polítiques de gènere", tot i estar implementant altres polítiques per a la igualtat d'oportunitats entre dones i homes.

Annex 1

Consideracions referents al mètode

Les entrevistes

En el moment de triar les persones que es volien entrevistar es va optar perquè fossin els/les regidors/es dels ajuntaments estudiats que tinguessin alguna competència en la matèria de polítiques per a la igualtat d'oportunitats entre sexes i de gènere³⁰. Aquesta primera tria va ser conseqüència directa de l'objectiu perseguit en aquesta recerca, estudiar la idea política dels ajuntaments sobre aquestes polítiques. Es va descartar la possibilitat d'entrevistar els responsables tècnics, perquè el seu àmbit de treball i, sobretot, el seu paper en la presa de decisió política és subsidiari i derivat de les idees polítiques que siguin defensades pel regidor/a. En alguns casos la persona responsable de l'àmbit tècnic va ser present a l'entrevista com a conseqüència de la voluntat expressada pel regidor/a entrevistat/a.

En el moment d'escollir quin responsable polític entrevistar es va optar per les persones que es trobessin en el càrrec en el període concret en que es van realitzar les entrevistes. L'opció de no realitzar cap més entrevista deriva del fet que es vol conèixer la idea política que els ajuntaments catalans de més de 20.000 habitants tenen en l'actualitat (entesa com la legislatura en la que es va realitzar l'estudi), i per tant, tot allò que es podria considerar informació sobre l'evolució històrica que aquest àmbit ha experimentat, tan sols interessava si és rellevant per entendre l'actual idea política i, si aquest era el cas, aquesta informació ja seria transmesa per la persona entrevistada; realitzant, conseqüentment, una investigació sincrònica o seccional.

Les persones entrevistades van ser contactades per carta que es va adreçar directament a la persona que, a partir de la informació que es va extreure d'internet, s'encarregava de les polítiques per a la igualtat d'oportunitats entre sexes i de gènere, o de l'àrea de serveis a les persones o de serveis socials, en el cas que no existís un regidor/a a qui se li hagués atribuït, directament o indirectament, la responsabilitat sobre aquestes polítiques.

El treball de camp va ser realitzat en el període comprès entre el mes de novembre de 2002 i el mes de febrer de 2003.

Les entrevistes en profunditat³¹ efectuades eren semi-estructurades i amb una codificació inicial prèvia. La durada mitja d'una entrevista va ser d'una a dues hores. Per a realitzar totes les entrevistes es va seguir un guió comú que feia de guia i marcava tots els aspectes principals sobre els quals es volia obtenir l'opinió del regidor/a. L'ordre i la importància de les diferents qüestions era decidida per la pròpia persona que era entrevistada, i depenia, principalment, de la realitat concreta del seu ajuntament i de la seva percepció política personal. En aquells casos en que el consistori era totalment aliè a l'objecte del nostre estudi l'entrevista no acostumava a superar la mitja hora, perquè era impossible tractar la majoria dels temes que formaven el nostre guió guia. Les entrevistes semi-estructurades es caracteritzen perquè totes elles es centren en un mateix conjunt d'informació, però la seva formulació i l'ordre de les preguntes s'adaptarà a cada una de les persones entrevistades.

Per poder adequar al màxim el guió guia a la persona concreta que s'entrevistava es va intentar aconseguir prèviament la següent informació de cada ajuntament: l'àmbit concret de responsabilitat del regidor/a entrevistat/a, la dimensió del municipi, el partit polític que tenia l'alcaldia, i si existia un Pla o Programa per a la Igualtat d'Oportunitats entre sexes, un Punt d'Informació i Assessorament a les Dones i un Consell Municipal que s'encarregués dels temes relacionats amb les polítiques per a la igualtat d'oportunitats.

Respecte a la mostra estudiada, es tracta d'un total de 45 ciutats, que representen el 90% dels municipis catalans amb una població superior als 20.000 habitants (sense incloure mai en aquestes valoracions la ciutat de Barcelona). Considerant que el mostreig qualitatiu no pretén la representació estadística, sinó la representació tipològica i socioestructural corresponent als objectius de l'estudi (Vallès, 2002: 69) es va considerar que el no estudi d'aquest 10% (cinc municipis de la província de Barcelona, quatre d'una població menor als 50.000 habitants i un amb una densitat entre 50.000 i 100.000 habitants) no provocava cap pèrdua d'informació rellevant. La seva no introducció va ser conseqüència de raons merament pràctiques, les dificultats experimentades per poder

concretar aquestes entrevistes i la consciència d'haver arribat al "punt de saturació teòrica" que s'aconsegueix quan la informació recollida resulta sobrada en relació amb els objectius de la investigació, van ser els arguments que van fonamentar la decisió, al considerar que la realització de noves entrevistes no afegien res rellevant a la informació que ja s'havia obtingut.

Calendari de les entrevistes

BADALONA

Persona entrevistada: Regidora de la dona (PSC) (dins l'àrea de presidència) i dues responsables tècniques

Dia entrevista: 4 de desembre de 2002

BLANES

Persona entrevistada: Cap del departament de serveis socials i sanitat (el regidor és de CiU)

Dia entrevista: 10 de gener de 2003

CAMBRILS

Persona entrevistada: Regidora de sanitat, benestar social i ensenyament (UDC)

Dia entrevista: 5 de novembre de 2002

CASTELLDEFELS

Persona entrevistada: Regidora de polítiques per a la igualtat (PSC)

Dia entrevista: 17 de gener de 2003

CERDANYOLA DEL VALLÈS

Persona entrevistada: Regidora d'educació i serveis socials (àrea de serveis a la persona: promoció de la dona) (PSC)

Dia entrevista: 28 de novembre de 2002

CORNELLÀ DE LLOBREGAT

Persona entrevistada: Regidora de serveis socials, salut pública i dona (PSC) i la responsable tècnica de l'àrea de la dona

Dia entrevista: 15 de gener de 2003

EL MASNOU

Persona entrevistada: Coordinadora de projectes de l'àrea de sanitat, benestar social, consum i ensenyament (el regidor és de CIU i no vam poder-lo entrevistar)

Dia entrevista: 17 de febrer de 2003

EL VENDRELL

Persona entrevistada: Regidora de benestar social, sanitat, festes, joventut i gent gran (CiU)

Dia entrevista: 18 de novembre de 2002

FIGUERES

Persona entrevistada: Regidora de serveis socials i acció comunitària (PSC) i el coordinador de serveis socials

Dia entrevista: 29 de novembre de 2002

GAVÀ

Persona entrevistada: Delegada d'educació, serveis socials i acció cívica (PSC)

Dia entrevista: 29 de gener de 2003

GIRONA

Persona entrevistada: Regidora delegada de benestar social (PSC) i tècnic transversal

Dia entrevista: 15 de novembre de 2002

GRANOLLERS

Persona entrevistada: Regidora del pla d'igualtat (PSC) i la responsable tècnica del pla d'igualtat

Dia entrevista: 21 de gener de 2003
HOSPITALET DEL LLOBREGAT
Persona entrevistada: Tècnica responsable del programa de la dona i del CAI (el regidor responsable és el regidor de participació ciutadana i polítiques sectorials, PSC, no el vam poder entrevistar)
Dia entrevista: 26 de novembre de 2002
IGUALADA
Persona entrevistada: Regidora d'educació (PSC)
Dia entrevista: 12 de desembre de 2002
LLEIDA
Persona entrevistada: Regidora de serveis personals (PSC)
Dia entrevista: 6 de novembre de 2002
LLORET DE MAR
Persona entrevistada: Regidora d'ensenyament (PSC)
Dia entrevista: 18 de febrer de 2003
MANRESA
Persona entrevistada: Regidora de comunicació, informació, polítiques de la dona i relacions ciutadanes (PSC)
Dia entrevista: 9 de gener de 2003
MARTORELL
Persona entrevistada: Regidora de règim interior, ensenyament, benestar social i sanitat (CIU) i la responsable tècnica de benestar social
Dia entrevista: 8 de novembre de 2002
MATARÓ
Persona entrevistada: Consellera delegada de joventut i dona (PSC) i el tècnic responsable del departament de solidaritat i joventut i dona
Dia entrevista: 12 de novembre de 2002
MOLINS DE REI
Persona entrevistada: Tècnica responsable de programes específics (la regidora responsable de l'àrea és la regidora de medi ambient, territori, via pública, serveis generals i dona, liE-EPM, i no la vam poder entrevistar)
Dia entrevista: 16 de gener de 2003
MONTCADA I REIXAC
Persona entrevistada: Regidora de serveis socials i d'educació (PSC)
Dia entrevista: 12 de febrer de 2003
OLOT
Persona entrevistada: Regidora de salut pública i serveis socials (PSC)
Dia entrevista: 24 de gener de 2003
PINEDA DE MAR
Persona entrevistada: Regidor de benestar social, ensenyament, esports, sanitat i medi ambient (CIU)
Dia entrevista: 18 de novembre de 2002
PRAT DEL LLOBREGAT
Persona entrevistada: Regidora de la dona (ICV)
Dia entrevista: 27 de gener de 2003
PREMIÀ DE MAR:
Persona entrevistada: Regidor de serveis socials (PSC)
Dia entrevista: 25 de novembre de 2002
REUS
Persona entrevistada: Regidora de formació i de polítiques per a la igualtat (PSC)
Dia entrevista: 15 de gener 2003
RIPOLLET
Persona entrevistada: Regidora de serveis socials i ensenyament (PSC)
Dia entrevista: 30 de gener de 2003

RUBÍ

Persona entrevistada: Regidora d'educació i serveis socioculturals (CiU)

Dia entrevista: 20 de gener de 2003

SABADELL

Persona entrevistada: Regidora igualtat dona-home, joventut, districte 7è (PSC)

Dia entrevista: 27 de gener de 2003

SALT

Persona entrevistada: Regidor de qualitat de vida (CiU)

Dia entrevista: 24 de gener de 2003

SANT ADRIÀ DE BESÒS

Persona entrevistada: Comissionada de polítiques de la dona (el regidor responsable és el Regidor de serveis socials, PSC, i no el vam poder entrevistar) i la responsable tècnica de la dona, que és compartida amb serveis socials

Dia entrevista: 4 de febrer de 2003

SANT BOI DEL LLOBREGAT

Persona entrevistada: Regidora de cooperació, dona, col·lectius d'atenció especial i solidaritat (PSC)

Dia entrevista: 8 de gener de 2003

SANT CUGAT DEL VALLÈS

Persona entrevistada: Tinent d'alcalde de presidència i benestar social. Àrea d'igualtat, polítiques socials i serveis generals (CiU)

Dia entrevista: 5 de desembre de 2002

SANT FELIU DE LLOBREGAT

Persona entrevistada: Tinent d'alcalde de cultura, educació i dona (IC-V)

Dia entrevista: 27 de novembre de 2002

SANT JOAN DESPÍ

Persona entrevistada: Tinent d'alcalde de serveis socials i dona (ICV)

Dia entrevista: 19 de febrer de 2003

SANT PERE DE RIBES

Persona entrevistada: Regidora de benestar social i salut pública (PSC) i tècnic responsable de l'àrea de benestar social

Dia entrevista: 13 de gener de 2003

SANTA COLOMA DE GRAMENET

Persona entrevistada: Regidora de dona i igualtat (PSC)

Dia entrevista: 7 de novembre de 2002

SITGES

Persona entrevistada: Regidora de benestar social i sanitat (PP)

Dia entrevista: 18 de desembre de 2002

TARRAGONA

Persona entrevistada: Regidora d'igualtat i polítiques socials (CiU)

Dia entrevista: 16 de desembre de 2002

TERRASSA

Persona entrevistada: Regidora de dona i de ca n'anglada (PSC) i informadora de la casa Gaèlica

Dia entrevista: 29 de gener de 2002

TORTOSA

Persona entrevistada: Regidor de benestar social (PSC)

Dia entrevista: 22 de gener de 2003

VALLS

Persona entrevistada: Regidora de benestar social (PSC)

Dia entrevista: 11 de novembre de 2002

VIC

Persona entrevistada: Regidor de benestar social (CIU)

Dia entrevista: 20 de desembre de 2002

VILAFRANCA DEL PENEDÈS

Persona entrevistada: Regidora de serveis socials i del pla per la igualtat (PSC)

Dia entrevista: 16 de gener de 2003

VILANOVA I LA GELTRÚ

Persona entrevistada: Regidora de cultura, plans d'acció ciutadana i serveis Personals (PSC)

Dia entrevista: 17 de desembre de 2002

Unitats d'anàlisi

Es va optar per no enregistrar les entrevistes al considerar que la presència d'una gravadora podia provocar incomoditats entre els i les polítics/es entrevistats i debilitar les conclusions de l'estudi. Un dels objectius perseguits amb aquesta opció era evitar tant com fos possible l'obtenció de discursos "políticament correctes" i aconseguir que les persones entrevistades exposessin la posició real del seu ajuntament davant de les polítiques per a la igualtat d'oportunitats entre sexes i de gènere.

Al mateix temps es va creure que escollir la tècnica de prendre notes i fins i tot copiar frases literals durant l'entrevista atorgava altres avantatges, destacant sobretot el fet que d'aquesta manera la persona que portava a terme l'entrevista ja realitzava durant la seva execució una primera selecció de la informació rellevant per l'estudi que s'estava realitzant. Es tracta de que la persona que estava realitzant l'entrevista es va convertir en un primer filtre de la informació, que es va realitzar a través d'un conjunt de codis pre-existents que van servir per seleccionar aquella informació que es va considerar que era d'importància per la recerca. Aquests codis es basaven en els aspectes catalogats com a claus en el nostre guió guia de les entrevistes. Aquest primer conjunt de codis van ser creats deductivament a partir de les preguntes claus de la investigació elaborades a través de tota la construcció teòrica que sustenta el nostre estudi empíric i dels objectius perseguits amb el mateix.

La informació recollida en la llibreta de camp era complementada al final de cada entrevista amb les impressions i les observacions sobre els comentaris realitzats *out of record* i l'actitud que havia tingut el regidor/a. Aquesta informació no verbal es va considerar de gran importància perquè va ajudar a perfilar amb gran detall el contingut de les entrevistes.

Les notes preses de les entrevistes van ser transcrites a través del programa informàtic per l'anàlisi qualitatiu d'entrevistes ATLAS/ti. Es va optar per la utilització d'aquest programa perquè assegurava, com explica Ruiz (1999: 4), una major rapidesa i una major sistematicitat en l'anàlisi de la informació. La major rapidesa es deu a que el programa té una gran capacitat d'emmagatzematge i de recuperació d'informació, aquesta es pot realitzar a través d'executar recerques senzilles, mitjançant un sol codi, o compostes, quan es combinen diversos codis mitjançant diferents operadors. I la major sistematicitat en l'anàlisi es produeix perquè per utilitzar el programa correctament s'han d'explicitar els criteris d'anàlisi prèviament a l'inici de la codificació.

Gràcies a aquest programa es va realitzar el tractament de totes les entrevistes. Es va crear una Unitat Hermanèutica, que és la denominació que rep un document de treball en el programa ATLAS/ti amb les 45 transcripcions de les entrevistes que es van convertir en documents primaris. Es va creure convenient optar per un tractament anònim de les entrevistes realitzades, i per això es va utilitzar l'identificador numèric que el programa atorga a cada document primari quan entra a formar part de la Unitat Hermanèutica.

Per l'anàlisi d'aquestes entrevistes s'ha realitzat una aproximació inductiva, ja que tot i existir uns codis inicials com a conseqüència de les idees principals que van ser la base del disseny del qüestionari de l'entrevista, es van anar elaborant nous codis a mesura que s'anava realitzant l'estudi de les entrevistes, amb l'objectiu d'extreure'n la màxima informació. Per assegurar un igual tracte en totes les entrevistes quan s'anaven creant aquests codis s'anaven definint amb la màxima concreció i s'introduïen en el llistat de codis del propi programa, per facilitar la seva posterior utilització. Els codis no s'han d'aplicar a unitats d'anàlisi fixes, sinó que aquestes es podien aplicar des de paraules concretes que comunicaven conceptes claus, fins a diversos paràgrafs. L'elaboració de codis i el tractament de les entrevistes a través del programa ATLAS/ti facilitava trobar noves relacions causals entre els diferents codis i perfilar les nostres hipòtesis de la investigació a través de la creació de *memos*³²,

que serien les idees que van apareixent a mesura que analitzem i desglossem gràcies als codis les transcripcions realitzades.

Els codis utilitzats es van anar agrupant en diferents famílies que es corresponien amb les variables independents que es volien utilitzar per a realitzar l'anàlisi. Amb aquestes famílies es van recuperar les parts de les entrevistes i les *memos* adjuntes a aquestes referents a cada una de les variables. Aquesta selecció realitzada pel programa informàtic va servir per estudiar cada una de les hipòtesis formulades, tornant a les parts no seleccionades de les entrevistes cada vegada que es creia que era necessari per millorar la seva comprensió o perquè es considerava que es necessitava informació complementària.

La informació i les conclusions extretes de les entrevistes van ser complementades o verificades, en alguns casos, a través de la documentació secundària que els propis ajuntaments van facilitar: Plans per a la Igualtat d'oportunitats entre sexes, Protocols contra la violència, Estatuts dels Consells Municipals, documentació resultant de la participació en programes europeus i fulls informatius sobre els seus serveis, programes i cursos.

Annex 2

Característiques dels municipis de cada un dels models

Quadre A

Característiques dels municipis del model 2

Població	Partit alcaldia	Província	Nombre ajuntaments
20.000/50.000 habitants	CiU	Girona	1
20.000/50.000 habitants	PSC	Girona	3
20.000/50.000 habitants	CiU	Tarragona	1
20.000/50.000 habitants	CiU	Barcelona	3
20.000/50.000 habitants	PSC	Barcelona	1

Font: elaboració pròpia a partir de la informació extreta de les entrevistes

Quadre B

Característiques dels municipis del model 3

població	partit alcaldia	província	creació regidoria	aposta pio	pol.discr. positiva	consell municipal	gestió trans.	n.
----------	--------------------	-----------	----------------------	---------------	------------------------	----------------------	------------------	----

20/50.000	CiU	Barcelona	no	no	si	no	discurs	1
20/50.000	CiU	Barcelona	no	no	no	no	discurs	1
20/50.000	CiU	Tarragona	no	si	si	no	actuació	1
20/50.000	PSC	Barcelona	no	si	si	CD	no	1
20/50.000	PSC	Barcelona	no	si	si	CD	discurs	1
20/50.000	PSC	Tarragona	no	si	no	no	discurs	1
20/50.000	PSC	Tarragona	no	no	no	no	no	1
50/100.000	PSC	Barcelona	RD	no	si	CD	discurs	1

Font: elaboració pròpia a partir de la informació extreta de les entrevistes

Quadre C
Característiques dels municipis del model 4

població	partit alcaldia	província	creació regidoria	aposta pio	pol.discr. positiva	consell municipal	gestió trans.	n.
20/50.000	PSC	Barcelona	no	si	si	no	actuació	1
20/50.000	PSC	Barcelona	no	no	si	no	discurs	1
20/50.000	PSC	Barcelona	RD	si	si	CD	discurs	1
20/50.000	ICV	Barcelona	RD	no	no	no	actuació	1
100/200.000	CiU	Tarragona	no	no	si	no	discurs	1

Font: elaboració pròpia a partir de la informació extreta de les entrevistes

Quadre D
Característiques dels municipis del model 5

població	partit alcaldia	província	creació regidoria	aposta pio	pol.discr. positiva	consell municipal	gestió trans.	n.
100/200.000	PSC	Lleida	RD	si	si	CD	discurs	1
20/50.000	PSC	Barcelona	RE	no	no	CD	actuació	1
50/100.000	CiU	Barcelona	no	si	si	CEs	actuació	1
50/100.000	PSC	Barcelona	no	si	si	CEs	actuació	1
50/100.000	PSC	Barcelona	RE	si	no	no	actuació	1
50/100.000	ICV	Barcelona	RD	no	si	no	actuació	2
50/100.000	PSC	Barcelona	RD	si	si	CD	actuació	1
100/200.000	PSC	Barcelona	RD	si	si	CD	discurs	1
100/200.000	PSC	Barcelona	RD	si	no	CD	actuació	1
200/500.000	PSC	Barcelona	RD	si	si	CD	actuació	1
200/500.000	PSC	Barcelona	no	si	si	no	discurs	1
200/500.000	PSC	Barcelona	RE	si	si	CEs	actuació	1

Font: elaboració pròpia a partir de la informació extreta de les entrevistes

Quadre E
Característiques dels municipis del model 6

població	partit alcaldia	província	creació regidoria	aposta pio	pol.discr. positiva	consell municipal	gestió trans.	n.
----------	--------------------	-----------	----------------------	---------------	------------------------	----------------------	------------------	----

20/50.000	PSC	Barcelona	RD	si	no	CD	actuació	1
20/50.000	PSC	Barcelona	RE	si	si	CEs	actuació	1
20/50.000	ICV	Barcelona	RD	si	si	CD	actuació	1
50/100.000	PSC	Barcelona	RD	si	si	CD	actuació	1
50/100.000	PSC	Barcelona	RE	si	si	no	actuació	2
50/100.000	PSC	Girona	no	si	no	CEs	actuació	1
50/200.000	PSC	Tarragona	RE	si	si	CEs	actuació	1
100/200.000	PSC	Barcelona	RD	si	si	CEs	actuació	1

Font: elaboració pròpia a partir de la informació extreta de les entrevistes

PIO: Pla per a la Igualtat d'Oportunitats entre dones i homes
RD: Regidoria de la Dona
RE: Regidoria específica responsables de les polítiques per a la igualtat d'oportunitats
CD: Consell de la Dona
CEs: Consell específica responsables de les polítiques per a la igualtat d'oportunitats

Notes

Aquest article presenta les conclusions de la tesi doctoral realitzada gràcies a l'ajuda rebuda per la Fundació Jaume Bofill. Agraïxo el suport i l'orientació rebuda del Ricard Gomà, director de la tesi, i els comentaris i propostes dels membres del tribunal: Joan Subirats, Marina Subirats, Chiara Saraceno, Celia Valiente i Raquel Gallego. I especialment, les discussions mantingudes amb Margarita León, de gran importància en l'elaboració de tot el treball.

1. Aquesta definició és la presa de consciència que determinarà, parcialment, la manera com seran resoltes les necessitats socials (Cobb i Elder, 1972: 30 i Dery, 1984: 16-17).
2. Per qui estigui interessat en endinsar-se amb més profunditat en aquest tema: Sainsbury, 1996 i 1999; Lewis, 1993 i 1998; O'Connor, 1996; Orloff, 1993 i 1996; Arranz, 2000; Daly, 1994; Drew, Emereck i Mahon, 1998; Fraser, 1996; Ortega, Sánchez i Valiente, 1999.
3. L'Estat del benestar va sorgir com a resposta a les qüestions socials que van aparèixer a partir de la revolució industrial. La transformació soferta pel sistema capitalista va plantejar noves necessitats que l'Estat liberal no era capaç de resoldre. A través de l'intent d'adaptar l'Estat tradicional liberal burgès a la nova societat industrial, i posteriorment postindustrial, va néixer l'Estat del benestar. Com ha exposat García Pelayo (1982: 15) "la formació de l'Estat del benestar va ser una necessitat històrica" (Ochando, 1999: 33).
4. Les experiències de classe, base de les anàlisis tradicionals dels sistemes de benestar, han estat configurades centrant-se en les trajectòries vitals dels homes, i oblidant que les trajectòries de les dones han estat diferents.
5. El concepte de gènere utilitzat en aquest estudi fa referència a la definició cultural del comportament que s'atribueix a cada un dels sexes (Gálvez

Muñoz, 2000: 132). Aquesta accepció és una traducció directa del terme anglès *gender*, que es centra en les diferències culturals existents entre sexes. Aquest concepte neix en les ciències socials en oposició al concepte de sexe. Si el sexe es basa en la distinció biològica entre homes i dones, el gènere apunta a la diferència cultural. Això no vol dir, però, que el concepte de gènere negui les diferències biològiques que hi ha entre sexes, aquestes sempre existiran, però es consideren menys útils per entendre l'experiència històrica de la societat del que ho és el significat que històricament s'ha donat a allò que ha estat considerat masculí i femení i que per aculturació conscient o inconscient s'ha assumit com natural dins de la mateixa.

6. En els estudis tradicionals dels règims de benestar s'ha donat un pes molt important al paper jugat pel procés d'industrialització i de modernització, a les contradiccions inherents al capitalisme i al rol assumit per l'Estat en l'equilibri entre igualtat social i llibertat econòmica. La institució que es considera clau en aquest organigrama és el mercat laboral, al que se li atorga una posició privilegiada; la relació que s'estableix entre aquest i l'Estat configurarà el contingut dels diferents règims de benestar. Les desigualtats que s'intenten disminuir a través de la intervenció de l'Estat i de l'atorgament de drets socials són aquelles relacionades amb les diferències de classe, és a dir, l'Estat intervé per corregir les desigualtats que genera el sistema econòmic capitalista i per permetre la reproducció social fora dels límits del mercat, però s'oblida de les altres desigualtats que també existeixen en la societat, de gènere, de raça, d'ètnia, etc.
7. «En el cas concret de la protecció social, la provisió de drets a través de la participació en el mercat de treball sempre resulta problemàtica pels grups amb una dèbil adscripció al mercat laboral i per això sembla lògic que les dones tinguin més dificultats per accedir a les prestacions lligades a les trajectòries laborals. Però a més, el disseny dels mecanismes de protecció també diferencia no només pels historials contributius dels individus, sinó per les relacions de dependència familiar. (...) Així, les polítiques socials no han assumit de forma global ni la complicada relació família-ocupació, que afecta a la participació laboral de les dones, ni el desavantatge comparatiu respecte a l'estructura salarial, precarietat laboral i desocupació, que té un efecte directe sobre l'accés als drets socials» (Léon, 2002: 158-159).
8. Com ho demostra el fet que, tot i que les dones espanyoles, en les dues últimes dècades s'han anat incorporant cada vegada més al mercat de treball, les seves taxes d'activitat són encara menors que les dels homes, els afecten més les situacions de desocupació, i cobren menys que els seus companys masculins. Aquestes diferències salarials es deuen fonamentalment a que les dones treballadores es concentren en aquells sectors i categories professionals on les remuneracions i el nivell de qualificació són més baixos, i opten en major mesura per treballs a temps parcial que els permeti comptabilitzar el treball remunerat amb la cura dels seus fills, o d'altres persones dependents al seu càrrec (Madruga i Mota, 1999: 187). A més, els treballs tradicionalment considerats "de dones", on la població femenina està més àmpliament representada han estat considerats com "secundaris", com si

es tractés d'un sistema de suport respecte al treball "més important", "el primari" que es realitza majoritàriament per homes. Aquesta consideració secundària es tradueix en la seva valoració i retribució (Peterson i Runyan, 1993: 37).

9. Aquesta manca d'opció és el que s'ha denominat "altruisme obligatori" (*Compulsory altruism*), una forma bastant clara de descriure l'experiència de les persones que es veuen pressionades a realitzar treball de cura no remunerat (Land i Rose 1985: 93). Hobson (1991) afirma que ni les dones d'Escandinava ni d'enlloc, avui en dia, poden realitzar aquesta tria (Orloff, 1993: 313).
10. Les dones que, per les raons que siguin, no formin part del procés de creixement econòmic i del cor de la força de treball veuran intensificada la seva exclusió social. Les dones amb poca o nul·la formació o sense qualificacions professionals, que s'encarreguen de la cura d'infants i ancians poden ser objecte més fàcil de discriminació social. Moltes mares soles joves també tenen un elevat risc de ser marginades en el mercat laboral com a conseqüència de la seva manca de qualificacions i de les seves obligacions de cura. Moltes dones grans que no han tingut treball continu han vist com les seves pensions contributives han estat interrompudes o són inexistents, també es situen en aquest grup. Es tracta del fet que les noves exclusions es poden produir a resultes d'una actuació simultània de les qüestions de classe i de gènere (Walby, 1999: 3).
11. Un exemple ja tradicional és el lema "mateix salari per igual treball" (*equal pay for equal work*).
12. Ruiz Miquel senyala que les mesures de discriminació inversa no són més que una classe específica d'accions positives que tenen dos elements distintius, «la mesura diferenciadora correctora és discriminatòria i no simplement desigualtaria, en el sentit que es refereix a un tipus molt especial de desigualtat, per raons com el sexe, la raça o semblants, trets que tenen la doble qualitat de, per un costat, ser transparents i immodificables pels individus que els aporten i, per l'altre costat, ser considerats per la societat – tendencial i generalment, encara que no necessàriament, – de forma negativa, sigui només menysvaloradora o sigui també despectiva i fins i tot estigmatitzadora; i segona, la discriminació inversa es produeix en una situació d'especial escassetat, com acostuma a succeir amb llocs de treball, places universitàries, habitatges, etc.» (1994: 80).
13. En una resolució sobre la matèria, el Consell Econòmic i Social de la Unió Europea va proporcionar una definició semblant: "La perspectiva de la gestió transversal de gènere és el procés que implica tenir en compte les implicacions que qualsevol actuació planificada té per les dones i pels homes, incloent legislació, polítiques o programes, en totes les àrees i en tots els nivells. És una estratègia perquè totes les experiències i interessos de les dones i els homes siguin una dimensió integrada en el disseny, implementació, monitorització i avaluació de polítiques i programes en totes les esferes socials, econòmiques i polítiques, de manera que la qualitat en els

beneficis i en les desigualtats entre les dones i els homes no siguin perpetuades. L'objectiu final és aconseguir l'equitat de gènere" (E. 1997.L.10. Para.4. Adopted by ECOSOC 17.7.97) (DOC #A text from ECOSOC 23).

14. El grup d'especialistes afirma que mainstreaming de gènere significa «la introducció d'una perspectiva de gènere en un determinat camp polític amb l'objectiu d'assegurar que els efectes de les polítiques són més neutres respecte als gèneres, però NO CONSIDERA els desequilibris reals entre gèneres com punt de partida per polítiques de desenvolupament» (EG-S-MS, 1999: 30).
15. Segon enfocament que planteja Jahan (1995: 126) en relació a com entenem que s'ha de realitzar aquesta implementació del *mainstreaming* de gènere, es tracta del que ell denomina "definicions dels objectius de les polítiques (*agenda-setting*)" i que consisteix en un replantejament important del sentit i del procediment de creació de les polítiques, i també dels objectius buscats i de les finalitats perseguides.
16. No s'ha estudiat l'Ajuntament de Barcelona per considerar que per la seva extensió mereix la realització d'un treball de recerca exclusiu. A més, la seva dimensió i complexitat dificulten que les seves opcions i estratègies polítiques siguin comparables a les dels altres municipis catalans.
17. L'estudi ha seguit la següent classificació per intervals: 20.000/50.000 habitants (municipis petits), 50.000/100.000 habitants (municipis mitjans), 100.000/200.000 habitants (municipis bastant grans) i 200.000/500.000 habitants (municipis grans). S'ha posat la línia de tall en els municipis que tenen més de 20.000 habitants perquè és a partir d'aquesta població que els ajuntaments tenen l'obligació de prestar serveis mínims de serveis socials Article 167'.c de la Llei municipal i de règim local de Catalunya.
18. En el moment que s'ha introduït la variable partit polític en l'estudi, s'ha optat per centrar-se en el partit polític al que pertany la persona que es troba a l'alcaldia, que serà en aquest treball el partit a l'alcaldia. S'ha realitzat aquesta opció després de comprovar que la gran majoria de governs municipals catalans són governs de coalició, sense que existeixi un nombre limitat i acotable de combinacions que es van repetint. La gran diversitat en la gamma de possibilitats ha influenciat de forma determinant en aquesta decisió. Encara que es parteix dels partits polítics que tenen representació parlamentària a Catalunya: Convergència i Unió (CiU), Partit Socialista de Catalunya (PSC), Iniciativa per Catalunya-Els Verds (IC-V), Esquerra Republicana de Catalunya (ERC) i Partit Popular (PP), i se'ls hi sumen tots els partits polítics que apareixen en l'entramat polític municipal, es curiós comprovar com el ventall de partits polítics que tenen alguna alcaldia entre els municipis estudiats es redueix, en el moment en que es van realitzar les entrevistes, a tres: Convergència i Unió, Partit dels Socialistes de Catalunya i Iniciativa per Catalunya-Els Verds.
19. S'ha utilitzat la província com a límit territorial a tenir en compte després d'haver detectat en les entrevistes que aquesta divisió territorial influenciava

de manera important en la concepció política dels ajuntaments. Aquesta opció no es deu a cap favoritisme polític a favor d'aquesta delimitació territorial, sinó que és conseqüència d'una constatació empírica. S'ha diferenciat, per tant, si la ciutat pertany a la província de Barcelona, de Tarragona, de Lleida o de Girona.

20. La Diputació de Barcelona va crear l'any 1996 l'Oficina Tècnica del Pla d'Igualtat i va elaborar el Pla Integral per la igualtat d'oportunitats 1998-2002, on es recull el compromís institucional de dur a terme programes que actuïn especialment en els municipis perquè realitzin polítiques públiques a favor del reconeixement de les dones i de restablir el seu lloc dins l'organització social. En aquesta línia d'acord amb els objectius del Pla integral per la igualtat d'oportunitats 1998-2002, l'Oficina Tècnica del Pla d'Igualtat: Dóna suport per iniciar, complementar i intensificar polítiques públiques d'igualtat d'oportunitats dona-home a tots els àmbits de la vida social. Facilita investigacions i estudis per conèixer la realitat de les dones a cada municipi. Promou que els ajuntaments elaborin plans d'actuació transversals per afavorir el desenvolupament de les dones. Crea espais de reflexió per debatre i intercanviar experiències i consolida "El fòrum de regidores i regidors responsables de programes integrals per a les dones". Dóna suport a iniciatives per dinamitzar i crear col·lectius de dones a cada territori, per constituir espais de participació que esdevinguin consells municipals de dones. I estableix convenis i subvencions per donar suport econòmic, tècnic i jurídic a les iniciatives municipals en projectes d'igualtat d'oportunitats.
21. D'aquests 20 ajuntaments 14 han decidit denominar-la "de la dona", mentre que sis han optat per una altra denominació: regidoria de polítiques per a la igualtat, regidoria del pla per a la igualtat, regidoria del programa per a la igualtat, regidoria d'igualtat dones i homes i regidoria d'equitat.
22. És important precisar que específica no és equivalent a exclusiva per aquesta temàtica en la majoria dels casos estudiats.
23. En l'estudi s'ha introduït dins del concepte de polítiques de discriminació positiva a tots aquells serveis i actuacions municipals que s'adrecen exclusivament a un dels dos sexes, sense que existeixi la possibilitat que persones de l'altre sexe hi tinguin accés. No s'han considerat com a polítiques de discriminació positiva aquelles que, tot i estar adreçades a tota la població, són usades, de forma majoritària, quasi en exclusiva, per persones d'un sol sexe.
24. Es refereix a aquells ajuntaments que no les tenen i han plantejat durant l'entrevista la seva voluntat de realitzar-les.
25. L'única característica objectiva que comparteixen els tres casos és que es tracta de tres ciutats amb una població inferior als 50.000 habitants, sense poder considerar que es tracti d'un factor determinant, dues tenen al PSC a l'alcaldia i la tercera a CiU, dues són de la província de Barcelona i la tercera de Tarragona.
26. En primer lloc i respecte a la creació d'una regidoria específica responsable

d'aquestes polítiques, en dos casos s'ha optat per la seva creació i en els altres tres s'afirma que la seva existència no tindria sentit en l'organigrama del consistori perquè la seva aposta és a favor de la introducció de la gestió transversal de gènere. En segon lloc i en relació a l'aposta a favor d'un Programa per a la Igualtat d'Oportunitats, dos ajuntaments afirmen que es troben en procés d'elaboració, mentre els altres tres comenten que no han realitzat aquesta aposta, en dos casos perquè consideren que l'instrument no és compatible amb la idea de transversalitat que busca implementar el consistori i el darrer perquè encara no s'ha demostrat la seva necessitat, tot i afirmar que es tracta d'una opció que sempre es pot utilitzar en el futur. En tercer lloc, quatre ajuntaments estan realitzant polítiques de discriminació positiva i el que fa cinc afirma que en aquests moments no n'utilitzen, però que si es veu la seva necessitat n'utilitzaran. Finalment i en relació a la creació d'un Consell Municipal, només un ajuntament té un Consell de la Dona i un altre es troba en fase de disseny, els altres tres manifesten que la seva existència és prescindible.

27. Dels 13 ajuntaments inclosos dins d'aquest model tan sols tres no ha creat una regidoria específica, dos no utilitzen polítiques de discriminació positiva i un sol cas no ha apostat per la presència d'un Consell Municipal. Manifesten que es tracta d'instruments no necessaris o sobre els quals es desconfia de la seva utilitat.
28. La posició d'aquests ajuntaments davant dels quatre instruments polítics estudiats és molt positiva; en un sol cas no s'ha creat una regidoria, opció que es justifica dient que no es considera un bon instrument en la seva aposta per la gestió transversal de gènere. Tots han elaborat o estan elaborant un PIO. Només dos ajuntaments manifesten no realitzar polítiques de discriminació positiva, en un cas perquè no es considera que sigui un instrument compatible amb l'aposta per la transversalitat i en l'altre perquè es pensa que no és un bon instrument per aconseguir els resultats buscats. Finalment, excepte un cas que no en té i un altre que l'està dissenyant, la resta han creat un Consell Municipal.
29. Es tracta de consistoris amb un partit d'esquerra a l'alcaldia (set al PSC i un a ICV), distribuïts territorialment per Catalunya (sis són de la província de Barcelona, un de Tarragona i un de Girona). I respecte a la dimensió és interessant observar com tenim ciutats de totes les dimensions, excepte de les més grans.
30. Segons Gorden (1975: 196 ss) en relació a la selecció concreta dels entrevistats s'han de tenir en compte, com a mínim, quatre preguntes criteri o condicions de selecció que són: a) quines persones tenen informació rellevant?; b) quines persones són més accessibles física i socialment? (entre els informats); c) quines persones estan més disposades a informar? (entre els informats i accessibles); d) quines persones són més capaces de comunicar informació amb precisió? (entre els informats, accessibles i disposats).
31. Com defensa Johnson (2002: 104), un dels actuals defensors de les

entrevistes en profunditat, els seus usuaris persegueixen un coneixement més a fons que el buscat amb les “enquestes informals o els grups focalitzats”.

32. En el procediment d'anàlisi qualitatiu proposat per Glaser i Strauss (1967) es promou des del començament de l'estudi l'escriptura de “notes” d'anàlisi i interpretació per registrar les idees que vagin sorgint durant la codificació (Vallès, 1997: 350 ss).

Bibliografia

- ACKER, J.: "Revisiting Class: Thinking from Gender, Race, and Organizations" (192-214), *Social Politics. International Studies in Gender, State and Society*, vol. 7 n. 2 Summer 2000, p. 192-214.
- ADELANTADO, J. (coord.): *Cambios en el Estado del bienestar. Políticas sociales y desigualdades en España*. Barcelona, Icaria, UAB Servei de Publicacions, 2000.
- AGRA ROMERO, M.X.: "El alcance de la justicia y las complejas desigualdades de género" a ORTEGA, M.; SÁNCHEZ, C.; VALIENTE, C. (eds.): *Género y Ciudadanía. Revisiones desde el ámbito privado*. Madrid, Instituto Universitario de Estudios de la Mujer. UAM, 1999.
- ÁLVARO PAGE, M.: *Los usos del tiempo como indicadores de las discriminaciones entre los géneros*. Madrid, Instituto de la Mujer, Colección Estudios n. 46, 1996.
- ARRANZ, F. (ed.): *Las políticas públicas a favor de las mujeres*. Madrid, Instituto de Investigaciones Feministas UCM, 2000.
- BACCHI, C.L.: *Women, Policy and Politics. The construction of Policy Problems*. London, Sage Publications, 1999.
- BALBO, L.: "La doble presencia" a BORDERÍAS, C.; CARRASCO, C.; ALEMANY, C. (comp.) *Las mujeres y el trabajo rupturas conceptuales*. Barcelona, Icaria-Fuhem, 1987.
- BARRERE UNZUETA, M.A.: *Discriminación, derecho antidiscriminatorio y acción positiva a favor de las mujeres*. Madrid, Civitas, 1997.
- BEVERIDGE, F.; NOTT, S.; STEPHEN, K.: "Mainstreaming and the engending of policy-making a men to an end?", *Journal of European Public Policy* 7: 3. Routledge, 2000, p. 385-405.
- BLACKBURN, R.; JARMAN, J.; BROOKS, B.: "The Puzzle of Gender Segregation and Inequality: A Cross-National Analysis", *European Sociological Review*, vol. 16, n. 2 June 2000, p. 119-135.
- BLAKEMORE, K.; DRAKE, R.: *Understanding equal Opportunity policies*. London,

- Prentice Hall/Harvester Wheatsheaf, 1996.
- BODELÓN, E.: "La igualdad y el movimiento de mujeres: propuestas y metodología para el estudio del género", *Working Paper* n. 14/98. Barcelona, Institut de Ciències Polítiques i Socials, 1998.
- BOOTH, C.; BENNETT, C.: "Gender mainstreaming in the European Union: Towards a New Conception and Practice of Equal Opportunities?", *European Journal of Women's Studies*, vol. 9 n. 4, 2002, p. 430-446.
- BUSTELO, M.: "Políticas públicas de igualdad de género en España: evolución y evaluación" a ORTEGA, M.; SÁNCHEZ, C.; VALIENTE, C. (eds.): *Género y Ciudadanía. Revisiones desde el ámbito privado*. Madrid, Instituto Universitario de Estudios de la Mujer. UAM, 1999a.
- BUSTELO, M.: "El reto de la evaluación de las políticas de igualdad: hacia una evaluación de la perspectiva de género". Madrid, presentado en el Congreso AECPA, Salamanca, 1999b.
- CARRASCO, C. (ed.): *Mujeres y economía. Nuevas perspectivas para viejos y nuevos problemas*. Barcelona, Icaria/Antrazyt, 1999.
- CARRASQUER, P.; TORNS, T.: "La doble presencia femenina i les necessitats de conciliació", *Diàlegs. Revista d'estudis polítics i socials*, vol. 5 n. 15, 2002, p. 23-32.
- CHARLES, N.: *Feminism, the State and Social Policy*. London, MacMillan, 2000.
- COBB, R.; ELDER, C.: "La formación de la agenda. El caso de la política de los ancianos", 1984 a AGUILAR, L.F. (ed.): *Problemas públicos y agenda de gobierno*. México, Miguel Ángel Porrúa, 1996.
- COMISIÓN DE LAS COMUNIDADES EUROPEAS: Comunicación de la Comisión al Consejo, al Parlamento europeo, al Comité Económico y Social y al Comité de las Regiones. Hacia una estrategia marco comunitaria sobre la igualdad entre hombres y mujeres (2001-2005). COM (2000) 335 final. Brussel·les 7/6/2000, 2000.
- COUSINS, C.: "Women and social policy in Spain: the development of a gendered welfare regime", *Journal of European Social Policy*, 5(3), 1995, p. 175-197.
- CROMPTON, R. (ed.): *Restructuring Gender Relations and Employment. The Decline of Male Breadwinner*. Oxford, Oxford University Press, 1999.
- DALY, M.: "Comparing Welfare States: Towards a Gender Friendly Approach" a SAINSBURY, D. (ed.): *Gendering Welfare States*. London, Sage Publications, 1994.
- DERY, D.: *Problem definition in policy analysis*. Lawrence, Kan., University of Kansas press, 1984.
- DOMÍNGUEZ ALCÓN, C.: *Construyendo el equilibrio. Mujeres, trabajo y calidad de vida*. Madrid, Instituto de la Mujer, 2001.

- DREW, E.; EMERECK, R.; MAHON, E.: *Women, Work and Family in Europe*. London and New York, Routledge, 1998.
- DURÁN, M.A.: "The Unpaid Bases of the European Economy". Discussion Paper. *Welfare, Work and Family: Southern Europe in Comparative Perspective*. Robert Schuman Centre for advanced Studies. EUI. Florence, 7-8 June 2002.
- FRASER, N.: "Gender Equity and the Welfare State: A Postindustrial Thought Experiment" a BENHABIB, S. (ed.): *Democracy and Difference. Contesting the Boundaries of the Political*. Princeton, Princeton University Press, 1996.
- FRAU LLINARES, M.J.: *Mujer y trabajo. Entre la producción y la reproducción*, Alicante, Publicaciones de la Universidad de Alicante, 1998.
- GÁLVEZ MUÑOZ, L.: "Género, empresa e historia", *Leviatán. Revista de hechos e ideas*, Otoño, 81, II época, Madrid, 2000, p. 131-168.
- GARCÍA ESCRIBANO, J. et al.: "Mujeres, hombres y participación política. Buscando las diferencias", *Revista Española de Investigaciones Sociológicas* (86), 1999.
- GARCÍA PELAYO, M.: *Las transformaciones del Estado contemporáneo*. Madrid, Alianza Universidad, 1982.
- GIL RUIZ, J.M.: *Las políticas de igualdad en España: avances y retrocesos*. Granada, Universidad de Granada, 1996.
- GISPERT, C.: "Políticas públicas a favor de las mujeres" a ASTELARRA, J. (ed.): *Participación Política de las mujeres*. Madrid, Centro de Investigaciones Sociológicas, vol. 109, 1990.
- GLASER, B.; STRAUSS, A.L.: *The Discovery of Grounded Theory*. Chicago Aldine, 1967.
- GOMÀ CARMONA, R.: "La reestructuración de los sistemas de bienestar a Europa", *Revista Internacional de Sociología*, Tercera época, n. 15, sep./dic. 1996a, p. 95.
- GOMÀ CARMONA, R.: "The Social dimension of the European Union: a new type of welfare System?", *Journal of European Public Policy* 3: 2 June 1996b, p. 209.
- GORDEN, R.: *Interviewing. Strategy, techniques and tactics*. Homewood, Illinois, Dorsey Press, 1975.
- GRUPO DE ESPECIALISTAS EN MAINSTREAMING (EG-S-MS): *Mainstreaming de género. Marco conceptual, metodología y presentación de buenas practicas*. Madrid, Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, Instituto de la Mujer, 1999.
- GUILLÉN, A.M.: "Regímenes de bienestar y roles familiares: un análisis del caso español", *Papers*, n. 53, 1997, p. 45-63.
- GUILLÉN, A.M.: "Protección social, género y ciudadanía: el caso español" a

- ORTEGA, M.; SÁNCHEZ, C.; VALIENTE, C. (eds.): *Género y Ciudadanía. Revisiones desde el ámbito privado*. Madrid, Instituto Universitario de Estudios de la Mujer. UAM, 1999.
- HAFNER-BURTON, E.; POLLACK, M.A.: "Mainstreaming Gender in Global Governance", *EUI Working Papers*. Robert Schuman Centre for advanced studies. Florencia, n. 2001/46, 2001.
- HOSKYNS, C.: "Cuatro Programas de Acción sobre igualdad de oportunidades" a ROSSILLI, M. (coord.): *Políticas de género en la Unión Europea*. Madrid, Narcea, 2001.
- INSTITUTO DE LA MUJER: *Evaluación de las políticas de igualdad*. Madrid, Ministerio de Asuntos Sociales, Instituto de la Mujer, 1999.
- INSTITUTO DE LA MUJER: *Igualdad de oportunidades entre hombres y mujeres. Hacerla realidad en los ámbitos privado, laboral y público*. Madrid, Ministerio de Asuntos Sociales, Instituto de la Mujer, 2001.
- JAHAN, R.: *The elusive agenda: mainstreaming women in development*. London, Atlantic Highlands, 1995.
- JOHNSON, J.: "In-depth interviewing" a GUBRIUM, J.F.; HOLSTEIN, J.A.: *Handbook of interview research*. London, Sage, 2002.
- KOSKYNS, C.: *Integrating Gender: Women, Law and Politics in the European Union*. London, Verso, 1996.
- LAND, H.; ROSE H.: "Complutory Altruism for Some or an Altruistic Society for All?" a BEAN, P.; FERRIS, J.; WHYNES, D. (ed.): *In Defence of Welfare*. London, Tavistock, 1985.
- LEAL, J.; CORTÉS, L.: "Desigualdades sociales según género y edad", *La desigualdad social en España* (Tomo II). Informe de Investigación del Instituto Universitario de Sociología y nuevas Tecnologías. Madrid, Universidad Autónoma de Madrid, 1993.
- LEE BACCHI, C.: *The Politics of Affirmative Action*. London, Sage Publications, 1996.
- LEFEVRE, M.C.: "La integración de la igualdad de oportunidades para mujeres y hombres en las políticas y en las actividades de la Comunidad: un reto para la evaluación. Un ejemplo: los Fondos Estructurales" a INSTITUTO DE LA MUJER: *Evaluación de las políticas de igualdad*. Madrid, Instituto de la Mujer, 1999.
- LEÓN, M.: "Derechos sociales y divisiones de género", *Leviatán*, n. 72, II Etapa. Madrid, Fundación Pablo Iglesias, 1998, p. 65-81.
- LEÓN, M.: "La dimensión política del sistema de protección español y su repercusión en estructuras de género" a GARDE, J.A. (ed.): *Políticas sociales y Estado de Bienestar en España. Informe 1999*. Madrid, Fundación Hogar del Empleado, Ed. Trotta, 1999.

- LEÓN, M.: "Equívocos de la solidaridad. Prácticas familiaristas en la construcción de la política social española", *Revista Internacional de Sociología (RIS)*, Tercera Época, n. 31, enero-abril 2002, p. 137-164.
- LEWIS, J. (ed.): *Women and Social Policies in Europe: Work, family and the State*. Aldershot, Edward Elgar Publishing, 1993.
- LEWIS, J.: "Gender and Welfare Regimes: Further Thoughts", *International Studies in Gender, State and Society* vol. 4 n. 2 summer 1997, Oxford University Press, p. 160-177.
- LEWIS, J. (ed.): *Gender, Social Care and Welfare States. Restructuring in Europe*. Aldershot, Ashgate, 1998.
- LEWIS, J.: "Voluntary and Informal Welfare" a PAGE, R.M.; SILBURN, R. (eds.): *British Social Welfare in the twentieth Century*. London, MacMillan, 1999.
- LEWIS, J.: "Gender and Welfare States", Discussion Paper. *Welfare, Work and Family: Southern Europe in Comparative Perspective*. Robert Schuman Centre for advanced Studies, EUI, Florence, 7-8 June 2002.
- LISTER, R.: *Citizenship. Feminist Perspectives*. London, MacMillan Press, 1997.
- LORBER, J.: *Paradoxes of Gender*. New Haven/London, Yale University Press, 1994.
- LOVENDUSKI, J.: "Políticas de género: igualdad de oportunidades y violencia contra las mujeres" a URIARTE, E.; ELIZONDO, A. (coord.): *Mujeres en política*. Barcelona, Ariel, 1997.
- MADRUGA TORREMOCHA, I.; MOTA LÓPEZ, R.: *Las condiciones de vida de los hogares pobres encabezados por una mujer. Pobreza y género*. Madrid, Caritas Españolas Ed., 1999.
- MARTÍNEZ, E.: "Políticas públicas para la igualdad entre los sexos: reflexiones sobre el caso español (1975-1997)" a URIARTE, E.; ELIZONDO, A. (coords.): *Mujeres en política*. Barcelona, Ariel, 1997.
- MATEO PÉREZ, M.A.; ESPINAR RUIZ, E.: "Dinámicas del empobrecimiento desde la perspectiva de género", *Revista Internacional de Sociología (RIS)*, Tercera Época, n. 28, enero-abril, 2001, p. 107-126.
- MAZEY, S.: "Introduction: Integrating gender-intellectual and 'real world' mainstreaming", *Journal of European Public Policy* 7: 3, Routledge, 2000, p. 333-345.
- MORA, R.; RUIZ-CASTILLO, J.: "Gender segregation: from birth to occupation", *Economics series 16*. Madrid, Universidad Carlos III, 2000.
- NALDINI, M.: "Family Policies in Europe: Models in Transformation" Discussion Paper. *Welfare, Work and Family: Southern Europe in Comparative Perspective*. Robert Schuman Centre for advanced Studies. EUI. Florence, 7-8 June 2002.

- NUSSBAUM, M.: "Las mujeres y la igualdad", *Leviatán* n. 82: 89, 2000.
- O'CONNOR, J.: "From Women in the Welfare State to Gendering Welfare State Regimes", *Current Sociology*, 44/2: 1, 1996.
- O'CONNOR, J.S.: "Gender, class and citizenship in the comparative analysis of Welfare State regimes: theoretical and methodological issues", *British Journal of Sociology*, 44(3), 1993, p. 501-518.
- OCHANDO CLARAMUNT, C.: *El Estado del bienestar. Objetivos, modelos y Teorías explicativas*. Barcelona, Ariel, 1999.
- ORLOFF, A.S.: "Gender and the social rights of citizenship: state policies and gender relations in comparative research", *American Sociological Review* 58(3), 1993, p. 303-328.
- ORLOFF, A.S.: "Gender and the Welfare State", *Juan March Institute, Working paper* 1996/79, 1996.
- ORLOFF, A.S.: "Gender in the Liberal Welfare States: Australia, Canada, UK and USA", *Juan March Institute, Working paper* 1996/80, 1996.
- ORLOFF, A.S.: "Gender Equality, Women's Employment: Cross-National Patterns of Policy and Politics", Discussion Paper. *Welfare, Work and Family: Southern Europe in Comparative Perspective*. Robert Schuman Centre for advanced Studies, EUI, Florence, 7-8 June 2002.
- ORTEGA, M.; SÁNCHEZ, C.; VALIENTE, C.: *Género y ciudadanía. Revisiones desde el ámbito privado*. Madrid, Instituto Universitario de estudios de la Mujer. IM, 1999.
- PATEMAN, C.: *El contrato sexual*. Barcelona, Anthropos. Universidad Autònoma Metropolitana, 1995.
- PETERSON, V.S.; SISSON RUNYAN, A.: *Global Gender Issues*. San Francisco/Oxford, Westview Press, 1993.
- PÉREZ CANTÓ, P. (ed.): *También somos ciudadanas*. Madrid, Ediciones de la Universidad Autónoma de Madrid, 2001.
- POLLACK, M.A.; HAFNER-BURTON, E.: "Mainstreaming Gender in the European Union", *Harvard Jean Monnet Working Paper Series* 2/00, Cambridge, 2000.
- PUYOL GONZÁLEZ, A.: "Los límites de la igualdad de oportunidades", *Leviatán*, n. 80, 2000, p. 63-99.
- REES, T.: *Mainstreaming Equality in the European Union*. London, Routledge, 1998.
- RODRÍGUEZ, A. (ed.): *Reorganización del trabajo y empleo de las mujeres*. Germania, Atzira, 1998.
- ROSSILLI, M. (coord.): *Políticas de género en la Unión Europea*. Madrid, Narcea, 2001.

- RUIZ JIMÉNEZ, A.M.: *La producción de datos cualitativos y cuantitativos a partir de textos escritos mediante el programa ATLAS/ti*, Comunicación presentada en el IV Congreso de la AECPA, Granada, septiembre-octubre 1999.
- RUTHERFORD, S.: "Equal Opportunities policies-making a difference", *Women in Management Review*, vol.14, n. 6, 1999, p. 212-219.
- SAINSBURY, D.: *Gendering Welfare States*. London, Sage Publications, 1994.
- SAINSBURY, D.: *Gender, Equality and Welfare States*. Cambridge, Cambridge University Press, 1996.
- SAINSBURY, D. (ed.): *Gender and Welfare State Regimes*. Oxford, Oxford University Press, 1999.
- SARACENO, C.: "Gendered Policies: Family Obligations and Social Policies in Europe", *Cornell University. San Giacomo WP. The Institute for European Studies* 99.3, 1999.
- SARACENO, C.: "Paradoxes and Biases in the Policy View of the Gendered Use of Time: The Italian Case", Discussion Paper. *Welfare, Work and Family: Southern Europe in Comparative Perspective*. Robert Schuman Centre for advanced Studies, EUI, Florence, 7-8 June 2002.
- SENSAT, N.; VARELLA, R. "Las políticas dirigidas a las mujeres: la acción pública para la igualdad entre los sexos" a GOMÀ, R.; SUBIRATS, J.: (coords.): *Políticas públicas en España. Contenidos, redes de actores y niveles de gobierno*. Barcelona, Ariel, 1998.
- SHERIDAN, A.; CONWAY, L.: "Work place flexibility: reconciling the needs of employers and employees", *Women in Management Review*, vol. 16 n. 1, 2001.
- SIAROFF, A.: "Work, Welfare and Gender Equality: A New Typology" a SAINSBURY, D. (ed.): *Gendering Welfare States*. London, Sage Publications, 1994.
- SIMÓN RODRÍGUEZ, E.: *Democracia vital. Mujeres y hombres hacia la plena ciudadanía*. Madrid, Narcea, 1999.
- SUBIRATS, J.: *Análisis de Políticas Públicas y Eficacia de la Administración*. Madrid, MAP, 1989.
- TORNS, T.: *Las mujeres y el cambio de los tiempos*. Bellaterra, Departamento de Sociología, UAB, 1994.
- VALIENTE FERNÁNDEZ, C.: "Olvidando el pasado: la política familiar en España (1975-1996)", *GAPP*, n. 5-6 enero-agosto 1996a.
- VALIENTE FERNÁNDEZ, C.: "El feminismo institucional en España: El Instituto de la Mujer, 1983-1994", *Revista Internacional de Sociología*, n. 13, 1996b.
- VALIENTE FERNÁNDEZ, C.: "Políticas de igualdad para las mujeres en la España democrática: la regulación del acoso sexual en el trabajo" a AA.VV.: *Pobreza,*

- necesidad y discriminación. II Simposio sobre Igualdad y Distribución de la Renta y la Riqueza.* Madrid, Fundación Argentaria, 1996c.
- VALIENTE FERNÁNDEZ, C.: *Políticas públicas de género en perspectiva comparada.* Madrid, Ediciones de la UAM, 1996.
- VALIENTE FERNÁNDEZ, C.: "En feminismo de Estado en los ayuntamientos de la Comunidad Autónoma de Madrid: creación y actuaciones", *GAPP*, n. 13-14, Sep. 98-abril 99, 1999.
- VALLÈS, M.S.: *Técnicas cualitativas de investigación social: reflexión metodológica y práctica profesional.* Madrid, Síntesis, 1997.
- VALLÈS, M.S.: *Entrevistas cualitativas.* Madrid, CIS, 2002.
- VARELLA MARTÍ, R.: "Las políticas de igualdad" a ADELANTADO, J. (coord.): *Cambios en el estado del bienestar.* Barcelona, Icaria, 2000.
- VARELLA MARTÍ, R.: "Las políticas de igualdad en el ámbito del trabajo: una propuesta de construcción teórica desde el género" a RADL PHILIPP, R. (ed.): *Cuestiones Actuales de Sociología del género.* Madrid, CIS, Universidad Santiago de Compostela, 2001.
- VILANOVA, M. (comp.): *Pensar las diferencias.* Barcelona, UB, ICD, 1994.
- WALBY, S.: "Comparative Analysis of gender relations in employment in Western Europe", *Women in Management Review*, vol. 11 n. 5, 1996.
- WALBY, S. (ed.): *New Agendas for Women.* London, MacMillan Press, 1999.